

РЕФЕРАТ

Структура дипломної роботи: 99 стор., 33 рис., 12 табл., 13 формул, 78 використаних джерел літератури, 3 додатки.

АКТИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ, ПАСИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ, ФІЗИЧНІ ОСОБИ, АТ «ОЩАДБАНК», ДЕПОЗИТНІ ОПЕРАЦІЇ, КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ, МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ, КРЕДИТНИЙ РИЗИК, МОНІТОРИНГ, ЦІНОВІ МЕТОДИ, ДЕПОЗИТНІ ПРОГРАМИ.

Об'єктом дослідження є активні та пасивні операції АТ «Ощадбанку», результати здійснення яких відображені у фінансовій звітності банку.

Предметом дослідження є операції банку з фізичними особами на прикладі АТ «Ощадбанку».

Метою роботи є розгляд теоретичних основ і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління активними та пасивними операціями банку з фізичними особами.

В дослідженні використані загальнонаукові методи: горизонтальний, вертикальний, табличний, графічний, метод порівняння, структурний аналіз, метод групування, метод коефіцієнтів.

В результаті дослідження визначено основні підходи до управління активними та пасивними операціями банку, визначено основні методи управління депозитними коштами фізичних осіб, запропоновано здійснення моніторингу кредитного ризику з використанням інтегрального показника.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКІВ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ.....	7
1.1. Економічна сутність і класифікація активних і пасивних операцій банку з фізичними особами	7
1.2. Особливості здійснення депозитних та кредитних операції банку з фізичними особами	16
2. АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ АТ «ОЩАДБАНКУ» З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ .	33
2.1. Аналіз розвитку ринку кредитів та депозитів фізичних осіб в банківському секторі	33
2.2. Аналіз динаміки та структури активних операцій з фізичними особами в АТ «Ощадбанку»	41
2.3. Аналіз динаміки та структури депозитних операцій банку з фізичними особами в АТ «Ощадбанку»	47
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ТА ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ АТ «ОЩАДБАНКУ» З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ.....	54
3.1. Генезис підходів до управління операціями банку з фізичними особами	54
3.2. Основні методи управління депозитними операціями банку з фізичними особами	65
3.3. Моніторинг кредитного ризику щодо споживчих кредитів в АТ «Ощадбанку»	75
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Важливим елементом ринкової інфраструктури, яка поступово створюється в Україні, є комерційні банки, яким належить вирішальна роль при залученні за плату тимчасово вільних коштів фізичних осіб (пасивні операції) та надані їм на умовах відповідної процентної ставки тим громадянам, які мають потребу в цих коштах (активні операції).

Операції банків з фізичними особами – індивідуальними клієнтами поділяються на активні та пасивні. При цьому, якщо активні операції забезпечують прибутковість банку, то пасивні операції забезпечують джерела коштів для здійснення активних операцій. Тобто дані операції тісно взаємопов'язані між собою, і між ними має існувати оптимальна структура. Особливо важливим є існування такої структури в умовах фінансової та економічної кризи в країні.

У банківській сфері сьогодні управління активними та пасивними операціями банку з індивідуальними клієнтами є одним із фундаментальних понять банківського менеджменту і становить складну та багатопланову, до кінця ще не досліджену проблему. Основну увагу в структурі активів та пасивів банку щодо фізичних осіб займають депозитні та кредитні операції з фізичними особами. Управління цими операціями дає змогу оцінити, який дохід банк має отримати від активних та пасивних операцій, враховуючи існуючі процентні ставки за залученими коштами. Тому управління активними та пасивними операціями банку з індивідуальними клієнтами можна розглядати як складову стратегію банку, спрямовану на довгострокові цілі, але достатньо гнучку аби пристосуватися до щоденних змін.

Необхідно зазначити, що недостатнє управління активними та пасивними операціями банку з індивідуальними клієнтами, поряд з інфляцією і відсутністю механізму поповнення оборотних коштів, є одним з основних факторів, що можуть негативно вплинути на формування активів та пасивів банківських установ в процесі перебудови вітчизняної економіки.

Об'єктом дослідження є активні та пасивні операції АТ «Ощадбанку», результати здійснення яких відображені у фінансовій звітності банку: балансі та звіті про фінансовий результат за 2015 та 2016 роки.

Предметом дослідження є операції банку з фізичними особами на прикладі АТ «Ощадбанку».

Метою роботи є розгляд теоретичних основ і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління активними та пасивними операціями банку з фізичними особами.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду завдань:

- визначити сутність, види та порядок здійснення операцій банку з фізичними особами
- дослідити сучасні тенденції розвитку ринку депозитів та кредитів фізичних осіб банку;
- здійснити аналіз динаміки та структури кредитних та депозитних операцій банку з фізичними особами в АТ «Ощадбанку»;
- дослідити основні підходи та методи управління активними та пасивними операціями банку з фізичними особами;
- визначити напрями мінімізації кредитного ризику щодо портфеля споживчих кредитів.

Інформаційними джерелами для аналізу операцій з індивідуальними клієнтами є законодавчі та нормативні акти, фінансова звітність АТ «Ощадбанку»: його баланс з додатками за 2016 рік.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКІВ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

1.1. Економічна сутність і класифікація активних і пасивних операцій банку з фізичними особами

За умов ринкової економіки усі фінансові операції банків з фізичними особами можна умовно розділити на три основні групи:

- пасивні операції (залучення коштів);
- активні операції (розміщення коштів);
- активно-пасивні (посередницькі, трастові тощо) операції.

Пасивні операції – це операції, з допомогою яких банки формують свої фінансові ресурси щодо кредитних та інших активних операцій (рис. 1.1).

У разі ринкової економіки особливої важливості набуває процес створення банківських пасивів, оптимізація їх структури та у зв'язку з цим якість успішного управління всіма джерелами коштів, що утворюють ресурсний потенціал комерційного банку. Вочевидь, що стійка ресурсна база банку дозволяє йому успішно проводити позичкові й інші активні операції. Відтак, кожен комерційний банк прагне нарощувати свої фінансові ресурси.

До пасивних операцій банку з фізичними особами відносять: залучення коштів на розрахункові і поточні рахунки фізичних осіб; випуск цінних паперів для формування власного капіталу та ресурсної бази.

Пасивні операції – це операції, за допомогою яких банки формують свої грошові ресурси для проведення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій. В економічній літературі тлумачення категорії «пасиви» не рідко зводиться до поняття «ресурси», за рахунок яких здійснюються кредитні, інвестиційні та інші активні операції банку.

Ресурси комерційних банків – це сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються для виконання

певних операцій, їх поділяють на власні, залучені і позичені. Власний капітал становить майже третину усіх ресурсів, залучені і позичені – близько 70%.

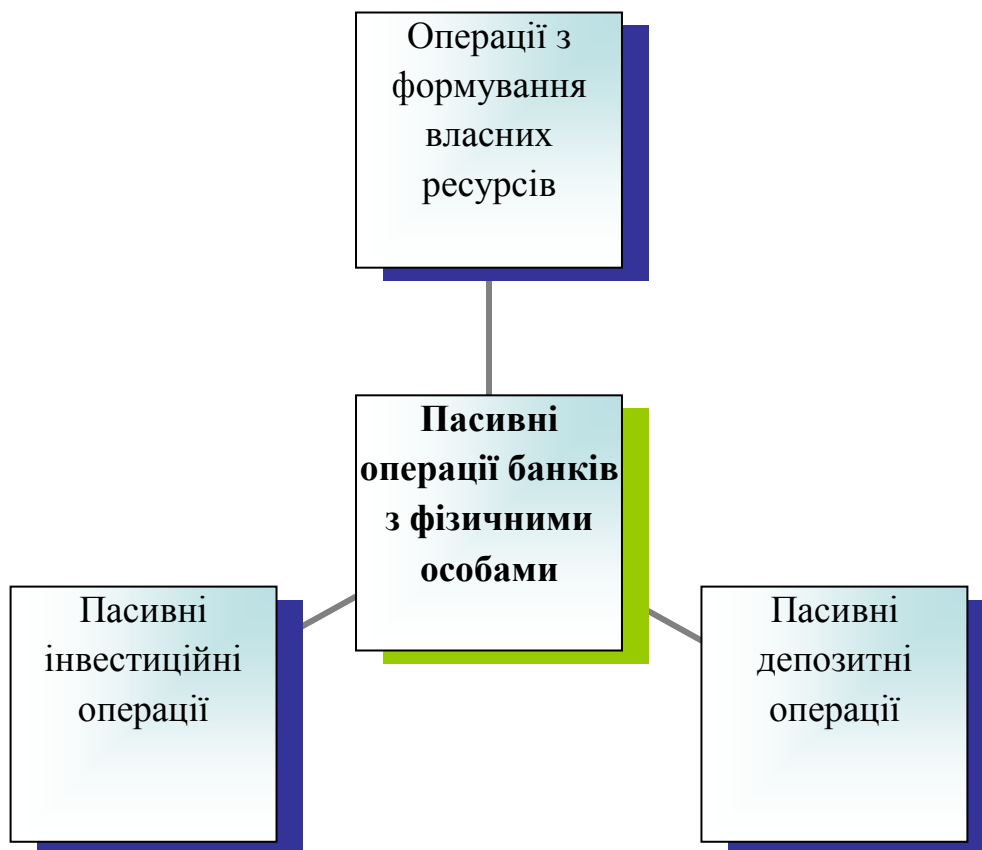

Рис. 1.1. Загальна класифікація пасивних операцій банків

До власних ресурсів, або до банківського капіталу, належать статутний, резервний та інші фонди, які створюються для забезпечення фінансової сталості, комерційної і господарської діяльності банку, а також нерозподілений прибуток поточного і минулого років. Власний капітал комерційного банку виконує в основному захисну функцію – страхування інтересів вкладників і кредиторів, а також покриття поточних збитків від банківської діяльності.

Операції з формування власних ресурсів охоплюють:

- операції з формування статутного капіталу банку;
- операції з формування резервного фонду банку;

- операції з формування страхових фондів;
- операції з формування інших фондів банку спеціального призначення, які створюються за рахунок прибутку банку і використовуються відповідно до рішення, прийнятого вищою управлінською ланкою комерційного банку;
- операції пов'язані з формуванням і розподілом банківського прибутку.

Функція ж забезпечення оперативної діяльності для власного капіталу є другорядною, її забезпечують головним чином залучені і позичені кошти.

Залучені кошти формують переважну частину ресурсів, які використовуються для виконання активних операцій банків. Як основний елемент грошової маси залучені кошти банків відіграють важливу роль в економіці, тому вони є об'єктом державного регулювання, яке здійснюється у формах обмеження виплачуваної винагороди (процентів), установлення норм обов'язкового резервування і деяких нормативів регулювання банківської діяльності (платоспроможності, ліквідності тощо).

Залучені кошти банків поділяються на депозитні й не депозитні.

Банки залучають вільні грошові кошти головним чином шляхом виконання депозитних операцій, у процесі яких використовуються різні види банківських рахунків.

Операції з формування залучених ресурсів називають пасивними депозитними операціями. Вони відображають процес залучення й обігу в банківському балансі тимчасово вільних коштів фізичних осіб, які зберігаються на різноманітних рахунках (строкових і до запитання). Вкладниками можуть бути як юридичні так і фізичні особи, що не належать до постійних клієнтів цього банку, а обслуговуються в іншому банку.

У банківській практиці України передбачена можливість вибору банку для постійного обслуговування і для проведення окремих депозитних операцій на вигідних умовах в інших банках. З цією метою банки відкривають рахунки до запитання (поточні) та на строк (депозитні).

Наявність залишку грошових коштів на цих рахунках дає можливість банку, що обслуговує власників рахунків, використовувати ці залишки як ресурси для здійснення активних операцій з метою отримання доходу.

Крім мобілізації власних та залучених ресурсів, комерційні банки можуть залучати кошти інвесторів через емісію та розміщення власних незабезпечених боргових зобов'язань. Мобілізовані у такий спосіб ресурси являють собою позичені ресурси банку або ресурси не депозитного характеру. Ця частина банківських ресурсів є най оперативнішою щодо залучення. Позичені ресурси комерційного банку з фізичними особами мобілізуються через здійснення пасивних інвестиційних операцій.

Пасивні інвестиційні операції – це операції банку, пов'язані з випуском і розміщенням власних незабезпечених боргових зобов'язань. Банки можуть емітувати облігації, які поповнюють банківські ресурси коштами інвесторів на строк обігу цінних паперів. Мобілізовані через здійснення пасивних операцій грошові кошти засновників банку, акціонерів, учасників, вкладників, кредиторів та інвесторів акумулюються на кореспондентському рахунку банку (якщо вони надійшли в безготівковій формі) або в касі (якщо вони надійшли готівкою). Розміщують банки мобілізовані ресурси за різними напрямками через проведення активних операцій.

Активні операції – операції, з яких банки розміщують що у їхньому розпорядженні ресурси щоб одержати прибутків і підтримки ліквідності. активні операції банківської установи – це діяльність банку, пов'язана з ефективним розміщенням наявних у банку ресурсів у кредити, депозити, інвестиції, основні засоби, а також у товарно-матеріальні цінності та їх оптимізація .

Відповідно до законодавства, банківські установи мають право здійснювати тільки ті активні операції (рис.1.2), на які їм був наданий письмовий дозвіл НБУ. Відповідно до законодавства, банківські установи мають право здійснювати тільки ті активні операції (рис.1.2), на які їм був наданий письмовий дозвіл НБУ.

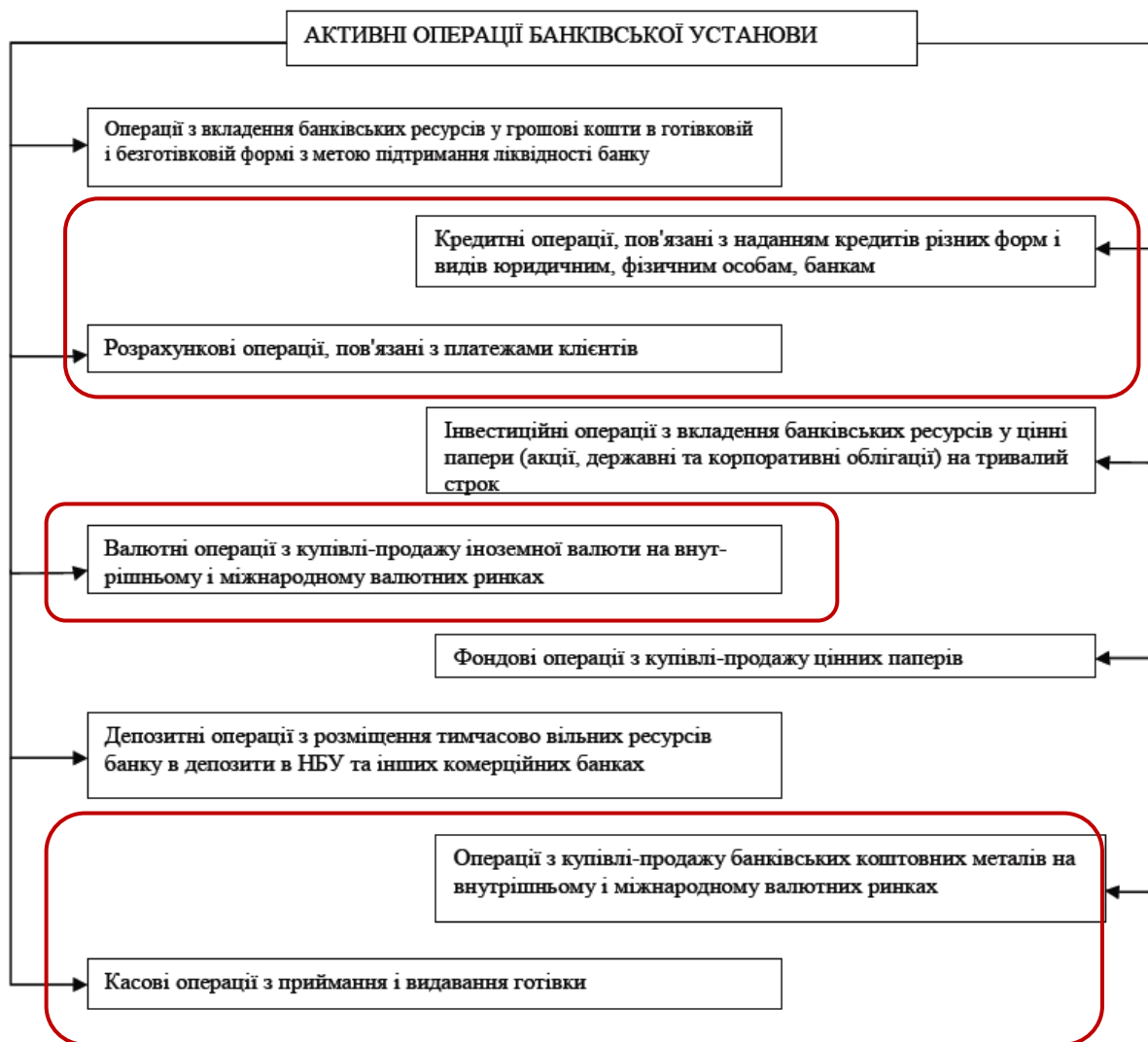

Рис. 1.2. Місце активних операцій банку в загальній класифікації активних операцій банку

Так, серед представлених на рис. 1.2. активних операцій до операцій банку з фізичними особами відносяться: кредитні операції, розрахункові, валютні, операції з куплі-продажу банківських металів, а також касові операції (рис. 1.3).

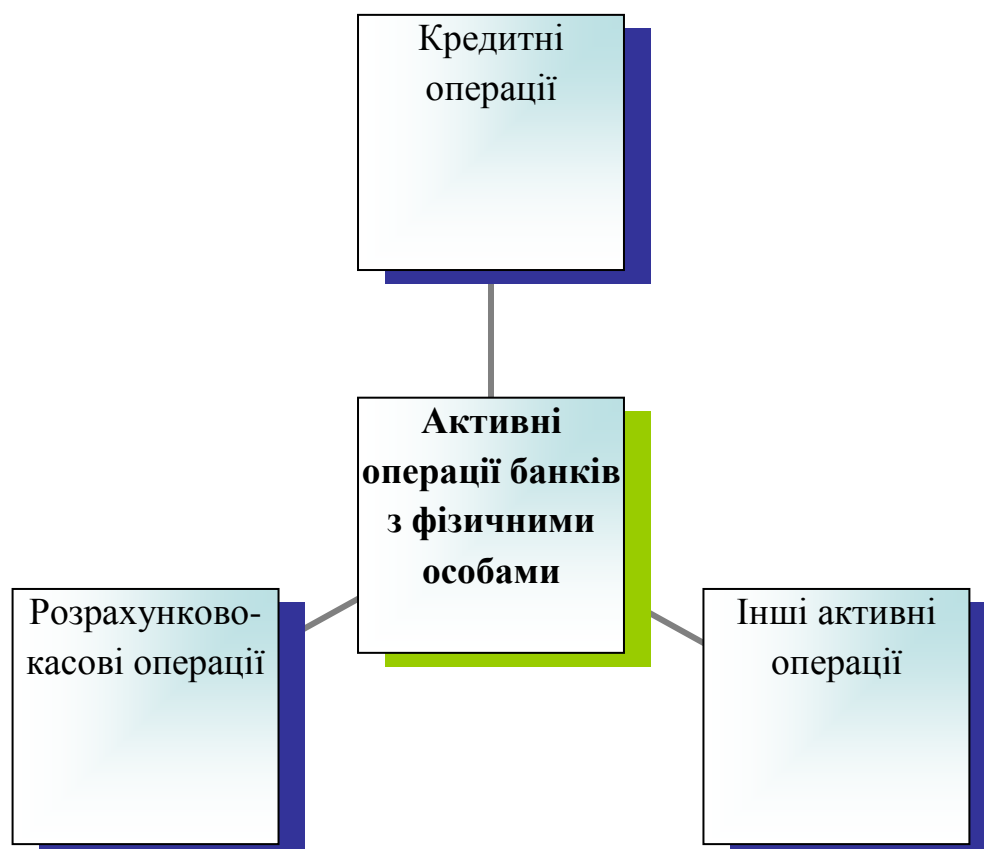

Рис. 1.3. Види операцій банку з фізичними особами

Надамо короткий зміст кожній активній операції з фізичними особами.

Економічне зміст кредитної операції – виконання банком кредитної функції, тобто надання грошових коштів клієнтам на умовах міцності зворотності і платності. Кредитні операції банків є найбільш важливими серед активних операцій, так як вони являють собою банківську діяльність за допомогою якої кредитні установи запускають в оборот свої ресурси з метою отримання прибутку. Крім того, кредитні операції є найбільш прибутковими в банківській діяльності, а отже, вони повинні займати найбільшу питому вагу в складі активів банку

Зміст розрахункової операції полягає у своєчасному і правильному забезпечення розрахунків клієнтів банку з контрагентами за допомогою списання або зарахування коштів на рахунок клієнта.

До інших активних операцій належать [38, с.107]:

1. Операції з іноземною валютою, дорогоцінними металами. Економічний зміст цих операцій полягає у зміні обсягу або структури активів, що можна використовувати для задоволення кредиторів банку.

2. Економічний зміст трастових операцій полягає у тому, що банк виступає довіреною особою по відношенню до власності, що була передана йому в управління.

3. Зміст агентських операцій банку полягає у тому, що банк є посередником, коли робить розрахункові операції за дорученням клієнтів.

До найбільш розповсюджених операцій, що здійснюють банки з індивідуальними клієнтами фізичними особами відносять (рис. 1.4):

1) кредитування, яке здійснюється в партнерстві з провідними вітчизняними і закордонними компаніями;

2) ведення поточних рахунків, операції з депозитами;

3) карткові продукти, додаткові гроші;

4) термінові грошові перекази;

5) міжнародні платежі SWIFT;

6) операції з іноземною валютою;

7) платежі населення;

8) послуги Internet-banking;

9) пенсійні, соціальні програми та інші.

Рис. 1.4. Види операцій банку з індивідуальними клієнтами [53]

Найбільшу частку операцій, що здійснюють банки з фізичними особами займають є кредитні та депозитні операції. (рис. 1.5, 1.6).

Структура чистих активів сектору за складовими

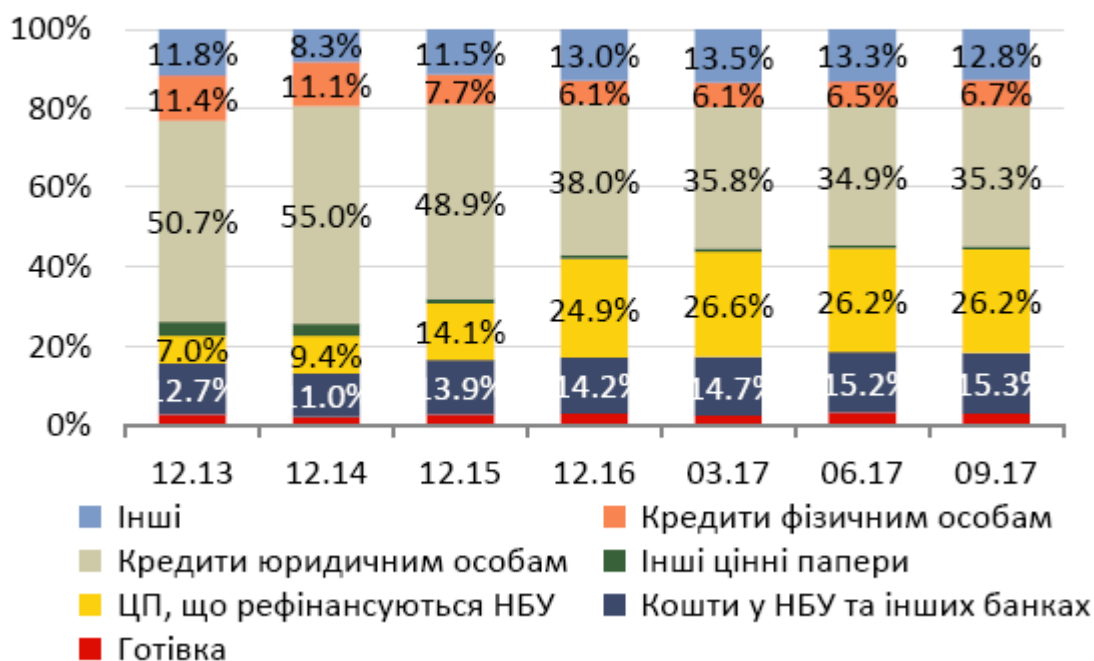
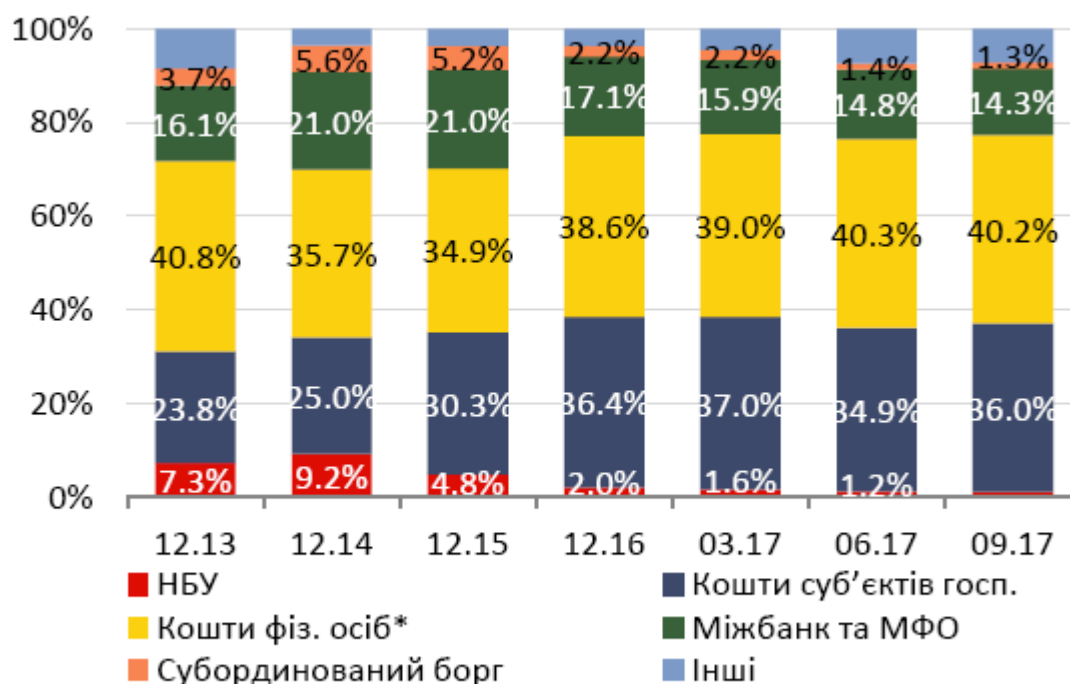

Рис. 1.5. Частка кредитів наданих в структурі активів в банках України у 2013-2017 рр. [48].

Кредитні операції є ключовими у діяльності банківської установи. Кредитна діяльність повинна бути пріоритетною для банків, і від її ефективності залежатиме майбутній прибуток. За теперішніх умов, коли кредитування банками є обмеженим у зв'язку із нестабільністю як політичної так і економічної ситуації, банківські установи повинні шукати більш надійні шляхи отримання прибутку.

Структура зобов'язань

* у тому числі ощадні сертифікати

Рис. 1.6. Зміна частки коштів клієнтів в структурі зобов'язань в банках України у 2014-2017рр .

Тому, в подальшому розгляді підлягатимуть саме кредитні та депозитні операції банків з фізичними особами.

1.2. Особливості здійснення депозитних та кредитних операції банку з фізичними особами

Сутність депозитної операції полягає в акумуляції банком як фінансовим посередником на ринку фінансових ресурсів тимчасово вільних грошових коштів на визначений термін та за визначену плату та розміщення даних фінансових ресурсів від свого імені, на власний розсуд та ризик.

Відповідно до Постанови Національного банку України «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» № 516 від 03.12.2003 р. під вкладною (депозитною)

операцією розуміють операцію банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [3].

Депозитні банківські операції належать до пасивних операцій банківської установи, тобто це операції, за допомогою яких банки формують свої грошові ресурси для проведення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Метою здійснення депозитних операцій з фізичними особами є:

- залучення коштів фізичних осіб для подальшого їх розміщення в активні операції;
- залучення коштів фізичних осіб для поповнення ліквідності з метою розрахунків за зобов'язаннями.

Об'єктами депозитних операцій з фізичними особами є кошти, що передані комерційному банку на умовах, визначених двохсторонньою угодою. Об'єкти депозитних операцій — це депозити, тобто суми грошових коштів, які суб'єкти депозитних операцій – фізичні особи – вносять на визначений час та які залишаються на рахунках у банках.

Суб'єктом депозитної операції з фізичними особами є вкладник, тобто фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах. Власник депозиту є депонентом. [13].

Операції банків з банківськими металами здійснюються або з фізичною поставкою банківських металів, або без фізичної поставки банківських металів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України з питань здійснення операцій з банківськими металами [19].

Розміщення грошових коштів у депозити для фізичних осіб має певні переваги до яких слід віднести:

- одержання стабільного доходу в національній та іноземній валюті від визначених відсоток і на фіксований термін;
- встановлення оптимальних термінів виплати відсотків за внесок (щомісяця, щокварталу або після закінчення терміну дії депозитного договору);
- збільшення суми внеску протягом терміну дії депозитного договору;
- одержання гарантії своєчасного повернення коштів;
- використання депозитних протягом терміну дії в якості забезпечення, при необхідності одержання кредиту.

Для банківських установ депозитні операції є вигідними, оскільки надають банкам фінансові ресурси для здійснення своєї діяльності, підтримання поточної ліквідності банківських установ, тощо.

Необхідно зауважити, що депозитні операції з фізичними особами відіграють одну з провідних ролей в діяльності банку, а саме:

- вони є головним джерелом залучення ресурсів для проведення активних операцій, від їх характеру залежать напрямки кредитування і прибутковість банку;
- правильна організація депозитних операцій забезпечує достатню ліквідність банків;
- депозитні операції сприяють прискоренню безготівкових розрахунків.
- залучені кошти є більш дешевим ресурсом, ніж міжбанківські кредити.

Водночас депозитні операції, що здійснюються з фізичними особами мають певні вади (рис. 1.7).

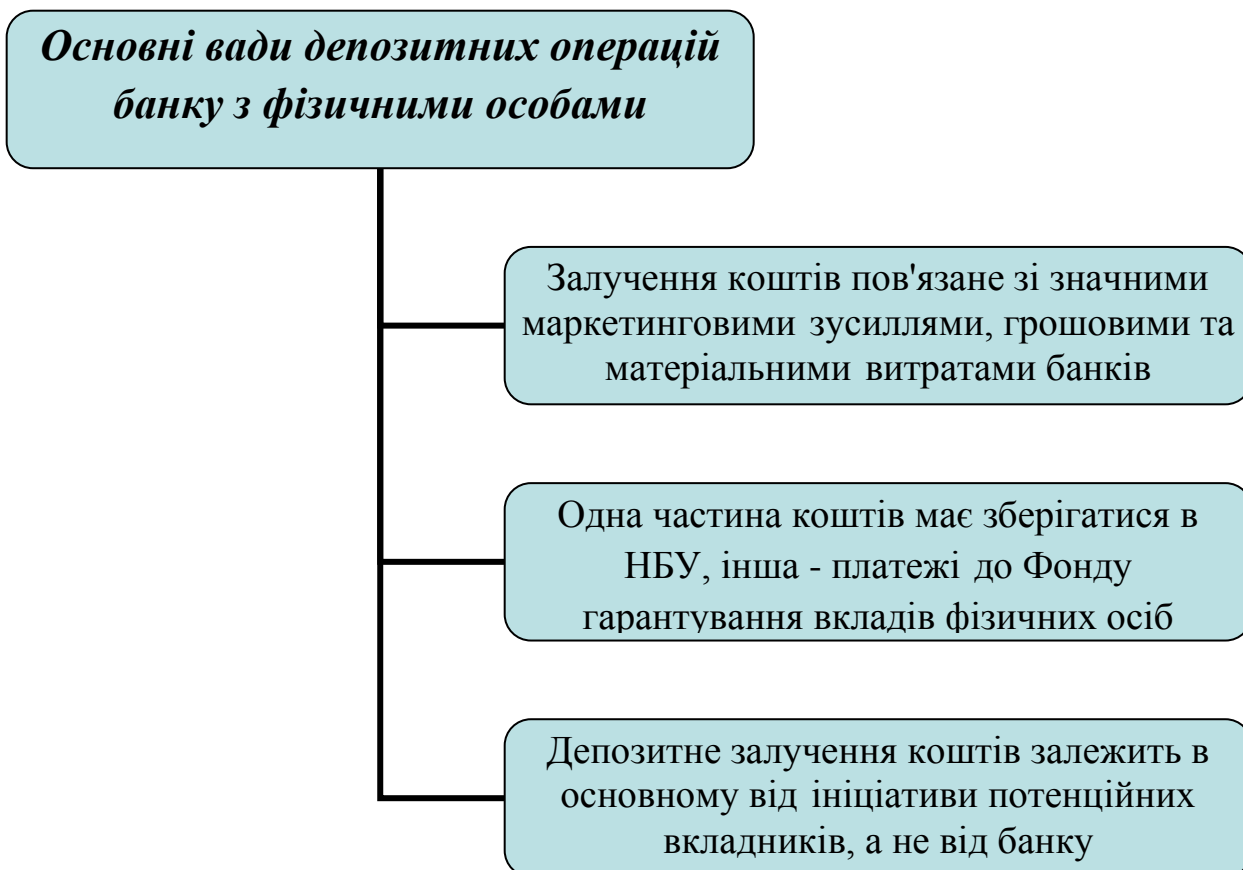

Рис. 1.7. Основні вади депозитних операцій банку з фізичними особами

1) Депозитне залучення коштів пов'язане зі значними маркетинговими зусиллями, грошовими та матеріальними витратами банків.

2) Одну частину залучених коштів банки повинні зберігати в Національному банку України, а за іншу здійснювати платежі до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Депозитне залучення коштів залежить в основному від ініціативи потенційних вкладників, а не від банку, якому часто буває важко, а то й неможливо здійснити оперативне залучення коштів у вклади [9; 12].

Слід враховувати те, що обсяги тимчасово вільних грошових коштів у межах окремо взятого регіону та країни в цілому на визначений момент часу обмежені.

Особлива важливість залучення банками коштів фізичних осіб на депозитні рахунки пояснюється наступним причинами (рис. 1.8):

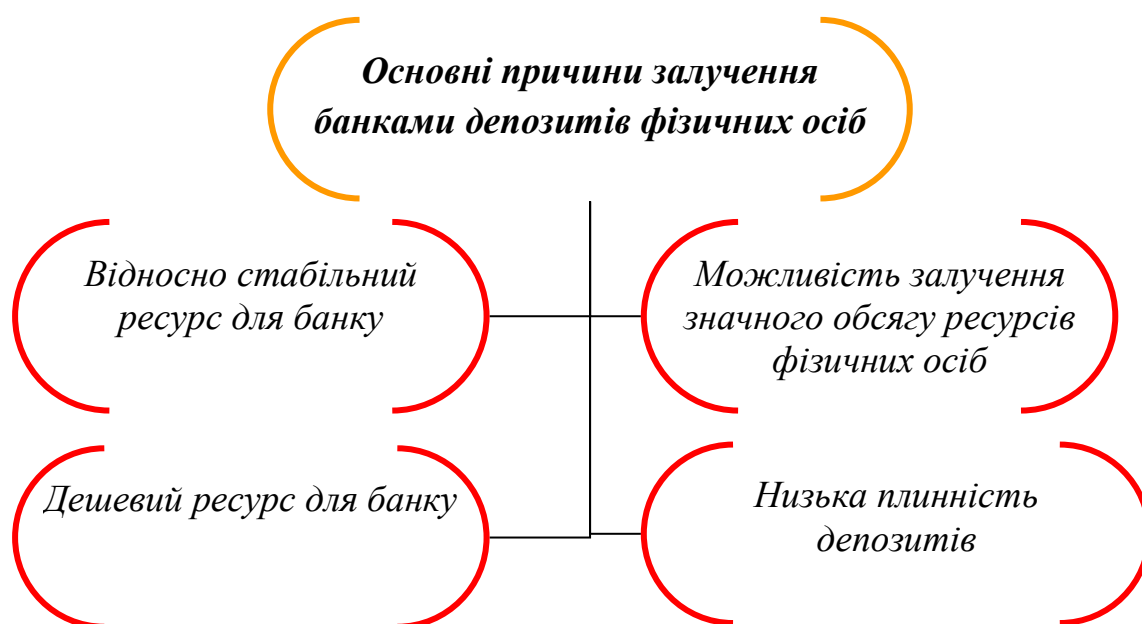

Рис. 1.8. Головні причини залучення банками депозитів фізичних осіб

– грошові кошти фізичних осіб – це відносно стабільний ресурс для банку, що пояснюється можливістю дострокового зняття коштів та ймовірністю масового вилучення вкладів у періоди соціально-економічних проблем у країні. Від характеру депозитів залежать види позичкових операцій, а відповідно, й розміри доходів банків:

– комерційні банки можуть залучити досить багато ресурсів фізичних осіб;

– вклади фізичних осіб – це відносно дешевий ресурс для банку порівняно з міжбанківськими позиками та іншими фінансовими інструментами;

– приватні вклади вигідні для банків, тобто навіть за поточними вкладами фізичних осіб спостерігається істотно менша активність руху коштів, ніж за рахунками підприємств і організацій.

Депозитні операції банків з фізичними особами полягають у залученні коштів у вклади та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів. Депозити утворюються за рахунок коштів у готівковій або в безготівковій

формі, у гривнях або в іноземній валюті, що розміщені громадянами (клієнтами) на їх рахунках у банку на договірних засадах на певний строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства та умов договору. Договір банківського вкладу (депозиту) укладається в письмовій формі (ст. 340 Господарського кодексу України) [1].

Ресурсна база сучасного банку характеризується широкою різноманітністю видів депозитів, які надаються фізичним особам. До них слід віднести наступні:

- залежно від терміну та порядку вилучення депозити поділяють на депозити до запитання, термінові, спеціальні;
- за ступенем подорожчання депозити поділяють на безкоштовні (кошти на поточних рахунках клієнтів) і платні (кошти на депозитних рахунках);
- з точки зору призначення можна виділити три види депозитів: до запитання, термінові, ощадні [15].

Також в літературних джерелах зустрічається наступна класифікація депозитів:

- до запитання;
- строкові на визначений термін;
- ощадні внески населення;
- ощадні (депозитні) сертифікати.

Надамо характеристику основних різновидам депозитів фізичних осіб.

Депозити до запитання – це зобов'язання, які не мають конкретного строку. Вклади до запитання можуть бути вилучені в будь-який час на першу вимогу вкладника. Це кошти, що знаходяться на поточних рахунках банку і використовуються фізичними особами залежно від потреби в цих коштах. Умови сплати відсотків за залишками коштів за такими рахунками визначаються у двосторонніх угодах при відкритті цих рахунків. За вкладками до запитання нараховується низький відсоток [12; 14]. Як правило, такі види

депозитів відкриваються для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.

До даного виду депозитів входять також так звані чекові депозити, при яких кошти знімаються з рахунку за допомогою чеків. Внески до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для позичкових та інвестиційних операцій. В умовах відсутності (як правило) плати за депозити до запитання банки намагаються залучити клієнтів і стимулювати приріст поточних внесків за рахунок надання їм додаткових послуг та підвищення якості обслуговування. Це, зокрема, кредитування з поточного рахунку, пільги вкладникам в одержанні кредиту, використання зручних для клієнта форм розрахунків: застосування кредитних карток, чеків, розрахунково-консультативне обслуговування тощо.

До вкладів до запитання належать також кредитові залишки за контокорентним рахунком або поточним рахунком з овердрафтом. Для покриття операційних витрат, пов'язаних із веденням поточних рахунків, банк стягує з клієнта комісійну винагороду. Комісія може утримуватися з депозитного процента. Деякі банки не стягують комісії за ведення поточних рахунків за умови зберігання на них стабільного залишку не нижче від встановленого рівня [18].

У більшості комерційних банків депозити до запитання мають найбільшу питому вагу в структурі залучених коштів.

Депозити до запитання, які у світовій банківській практиці називають транзакційними, — це кошти, які можуть бути вилучені клієнтами в будь-який час, тобто зберігання не обумовлюється, і за цими рахунками банки здійснюють платежі на доручення їх власників. Ці депозити можуть бути як безпроцентними, так і з виплатою процентів. Умови виплати процентів за цими депозитами обумовлюються у двосторонніх угодах. Залишки коштів на цих рахунках постійно змінюються, тому банки цей вид залучених коштів можуть використовувати тільки для короткострокових вкладень, постійно стежачи при цьому за поточною ліквідністю балансу.

Строкові депозити – це зобов'язання, які мають певний строк. Це кошти, що зберігаються на депозитних рахунках у банку протягом строку, визначеного у депозитній угоді. Внески на визначений строк розміщуються у великих сумах. Банки виплачують за строковими депозитами фізичних осіб більш високий відсоток, ніж за депозитами до запитання. Збереження коштів на строкових депозитах вигідно як клієнту, так і банку.

Строкові вклади є для банків кращим видом депозитів, оскільки вони стабільні і зручні в банківському плануванні. За ними сплачується високий депозитний процент, рівень якого диференціюється залежно від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення загальної динаміки ставок грошового ринку та інших умов.

Строкові вклади не використовуються для здійснення поточних платежів. Якщо вкладник бажає змінити суму внеску — зменшити або збільшити, то він може розірвати депозитну угоду і переоформити свій строковий вклад на нових умовах. При достроковому вилученні коштів з такого депозиту власник, як правило, позбавляється передбачених угодою процентів. У цьому випадку проценти знижуються до рівня, передбаченого по вкладах до запитання [14; 52].

Ощадні вклади – це вклади населення, розміщуванні у банках з метою зберігання і нагромадження. Для цього виду депозиту характерна наявність спеціальної ощадної книжки, яка видається банком вкладникові і в якій фіксуються операції з ощадним вкладом. Банківський вексель має депозитну природу, і цим він схожий на сертифікат. Проте, на відміну від сертифіката, банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари і послуги, причому новий власник векселя може передавати його третій особі шляхом індосаменту. Щоб придбати банківський вексель, покупець має перерахувати гроші на рахунок банку-продавця, після чого останній виписує банківський вексель на ім'я покупця і позначає дату зарахування грошей. Погашення банківських векселів відбувається шляхом їх викупу після закінчення терміну обертання або ж дострокового викупу. У

банківських векселях указується величина прибутку у вигляді процента до номіналу, що одержує власник векселя. Це означає, що продаються векселі за номіналом, а викупуваються банком за ціною продажу. При цьому векселі використовуються лише у міжнародних програмах.

Відмінністю ощадних вкладів від строкових є те, що вони не мають фіксованого терміну зберігання, невеликі за мінімальним розміром, не потребують попереднього повідомлення про вилучення. Ощадні, вклади призначені не для розрахунків, а для заощадження коштів.

До характерних особливостей ощадних вкладів належать:

1. Невелика мінімальна сума.
2. Плавне зростання коштів на рахунку.
3. Видача власнику вкладу іменного свідоцтва - ощадної книжки.

Деякі банки відмовляються від ощадної книжки і замінюють її виписками про стан рахунку. Це зменшує витрати банку на ведення рахунку, а також запобігає зловживанням, пов'язаним зі злодійством, шахрайством тощо.

Загальна класифікація депозитів фізичних осіб наведена на рис. 1.9.

Залучення банком вкладів (депозитів) фізичних осіб підтверджується:

- договором банківського рахунку;
- договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки;
- договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката;

договором банківського вкладу (депозиту) з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

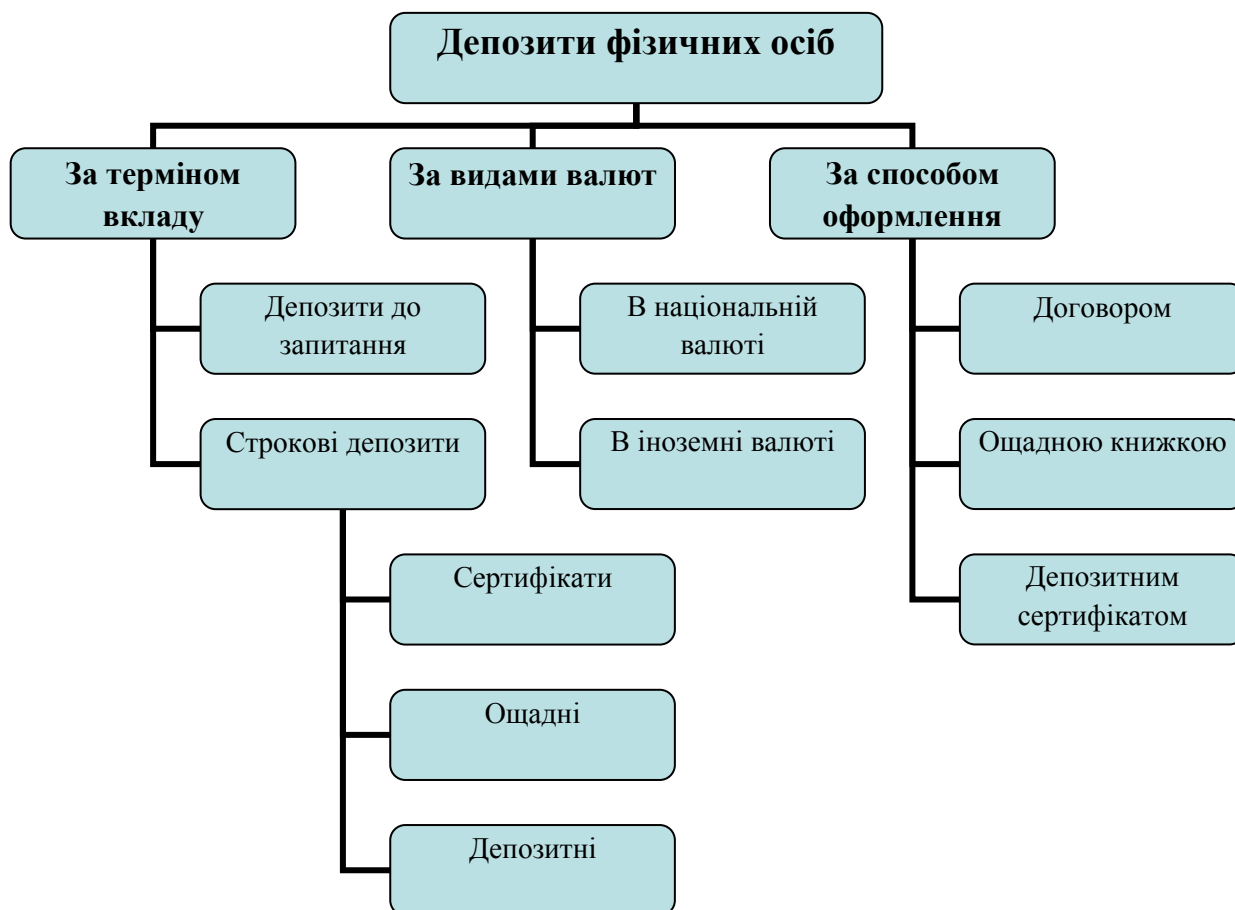

Рис. 1.9. Класифікація депозитів фізичних осіб

Залучення банком вкладів (депозитів) фізичних осіб підтверджується:

- договором банківського рахунку;
- договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки;
- договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката;

договором банківського вкладу (депозиту) з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Банки можуть укладати з фізичними особами договори банківського вкладу (депозиту) на користь третьої особи відповідно до законодавства

України. Ця особа набуває права вкладника з моменту пред'явлення нею до банку першої вимоги, що випливає з прав вкладника, або вираження нею іншим способом наміру скористатися такими правами.

Для вкладників-фізичних осіб банк зобов'язаний установлювати однакові типові умови договору банківського вкладу (депозиту) відповідного виду, крім випадків, передбачених законодавством України. Договір банківського рахунку укладається для відкриття вкладнику чи визначеній ним особі поточного рахунку в банку на умовах, погоджених сторонами. Банк зобов'язаний укласти договір банківського рахунку з фізичною особою, яка звернулася з пропозицією відкрити рахунок на оголошених банком умовах, що відповідають законодавству України та банківським правилам”.

Банк сплачує вкладнику суму вкладу (депозиту) і нараховані за ним проценти:

- у національній валюті, якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок у національній валюті;
- у валюті вкладу (депозиту), якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок в іноземній валюті, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника — в іншій іноземній чи в національній валюті;
- у банківських металах, якщо вкладний (депозитний) рахунок відкритий у банківських металах, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника — у національній валюті.

Проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу (депозиту), якщо інше не передбачено договором, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

Установлений банком відповідно до договору банківського вкладу (депозиту) розмір процентів на вклад (депозит) на строк або на вклад

(депозит), унесений на умовах його повернення в разі настання визначених договором обставин, не може бути односторонньо зменшений банком, якщо інше не встановлено законодавством України.

Основні етапи проведення депозитних операцій з фізичними особами наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика етапів проведення депозитних операцій з фізичними особами

Фізичні особи	Юридичні особи	Банки
1. Вибір виду депозитів (вкладів)		
+	+	+
2. Подання заявок та відповідних документів для відкриття рахунку		
+	+	Можлива усна домовленість
3. Оформлення депозиту		
Укладання договору банківського вкладу Видача ощадної книжки Іншого документа Ощадний (депозитний) сертифікат	Укладання договору банківського вкладу Ощадний (депозитний) сертифікат	Укладання договору банківського вкладу Відносини на підставі генеральної угоди
4. Відкриття рахунку та внесення коштів		
Внесення готівки Перерахування з поточного (карткового) рахунку	Перерахування з поточного (карткового) рахунку	Перерахування кореспондентського рахунку
5. Обслуговування депозитних рахунків		
Нарахування процентів Повернення за умовами договору (іншого документа) суму депозиту (вкладу) та процентів: видача готівки; перерахування на поточний (картковий) рахунок	Нарахування процентів Повернення за умовами договору суму депозиту (вкладу) та процентів: перерахування на поточний (картковий) рахунок	Нарахування процентів Повернення за умовами договору суму депозиту (вкладу) та процентів: Перерахування на кореспондентський рахунок

Грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з іншого вкладного (депозитного) рахунку або поточного рахунку і повертаються банками готівкою або в безготівковій формі на зазначений у договорі рахунок вкладника для повернення коштів чи за заявою вкладника на інший його рахунок. Банки можуть відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту) перераховувати фізичним особам нараховані проценти за вкладами (депозитами) на їх поточний рахунок, для поповнення вкладу (депозиту) або видавати готівкою.

Якщо відповідно до договору банківського вкладу (депозиту) вклад повертається вкладникові на його вимогу до закінчення строку або до настання інших обставин, визначених договором, проценти за цим вкладом виплачуються в розмірі процентів за вкладами на вимогу, якщо договором не встановлений вищий процент. Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу (депозиту) із закінченням строку, установленого договором банківського вкладу, або повернення суми вкладу (депозиту), унесеного на інших умовах повернення, то після настання визначених договором обставин договір вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

Загалом, механізм здійснення депозитних операцій та конкретні умови за депозитними вкладами банківських установ спрямовані на формування фінансових ресурсів банку з метою їх подальшого використання в активних операціях та забезпечення ліквідності банківської установи.

Серед активних операцій банку з фізичними особами найбільше розповсюдження отримали кредитні операції щодо надання споживчих та іпотечних кредитів. Отже подальшому розгляду підлягатимуть особливості здійснення банком операцій щодо надання споживчих та іпотечних кредитів фізичним особам.

Споживчий кредит — це кредит, який надається як у національній, так і в іноземній валютах фізичним особам — резидентам України на придбання

споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору. Цей вид кредиту має певні особливості.

По-перше, цей вид кредиту відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості (акцій, облігацій тощо).

По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи [37].

По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг, будівництва тощо.

По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем – підвищенню життєвого рівня населення

Не дивлячись на велику кількість переваг споживчого кредитування, придбання товарів в кредит має і певні недоліки. Серед них розрізняють:

збільшення вартості товару за рахунок проценту по кредиту;

у психологічному плані – первинне задоволення від товару у часі набагато менше, ніж термін погашення кредиту [10; 52].

Споживчий кредит супроводжують додаткові комісії і збори, які збільшують вартість кредиту і формують так звану приховану процентну ставку.

Існує досить багато різновидів кредитів на споживчі потреби. До найпоширеніших належить: кредити за програмами «Товари в кредит»,

«Кредит під заставу» та розстрочка платежу. Надамо характеристику кожній з програм.

Послуги банків по видачі кредитів на покупку товарів тривалого користування (споживчий кредит за програмою «Товари в кредит») надаються, як правило, в торговельних точках, де і отримується необхідний товар. Покупець одержує товар, не оплачуючи його вартість (за нього це робить банк), і несе зобов'язання тільки перед банком, підписавши кредитний договір [45].

Як правило, банки співробітничать із певними торговельними мережами, тому найчастіше при наявності всіх необхідних документів кредит можна оформити прямо в магазині. Деякі банки не прив'язуються до певних магазинів, у цьому випадку від позичальника, крім документів підтверджувальних його доходи, вимагають рахунок-фактуру або договір купівлі-продажу, а процес ухвалення рішення може зайняти від трьох до семи днів. Як альтернативу придбання товарів на виплат або одержання споживчого кредиту можна також розглянути кредитну карту, або наявний нецільовий кредит [45].

При видачі кредиту на придбання товарів тривалого користування жодних звітів про цільове використання коштів позичальник банку не надає. Споживчий кредит надається тим громадянам, які мають постійне джерело доходів. Максимальний розмір позички на придбання товарів тривалого користування встановлюється в залежності від середньомісячної заробітної плати позичальника, але сума кредиту не повинна перевищувати розмір, встановлений правлінням банку. Строк користування кредитом визначається залежно від об'єкта кредитування, розміру позички, платоспроможності клієнта. Як правило, строк користування кредитом не перевищує двох років, а в окремих випадках – трьох. Щодо споживчого кредиту на витрати капітального характеру, то він потребує від населення надання банкам звітів про цільове використання одержаних коштів [52].

Головною перевагою нецільового споживчого кредиту по програмі «Кредит під заставу» є одержання від банку грошових коштів, а не товарів (квартир, машин), які в обов'язковому порядку пропонують інші види кредитів. У порівнянні із кредитними картами споживчий кредит припускає більші обсяги коштів і строків кредитування. Споживчий кредит видається один раз – гроші перераховуються на відкритий рахунок, або оплати товарів/послуг по наданих рахунках, або шляхом одержання наявних коштів через касу банку. Головною умовою банку при видачі нецільового кредиту є надання як забезпечення ліквідного майна, в якості якого виступає: нерухомість, власником якої є позичальник або поручитель, транспортні засоби, віком не старше 5 років [45].

До споживчих кредитів належать також розстрочки платежу. В цьому випадку частина процентного боргу погашається за рахунок знижки, яка надається торгівельною компанією [52].

Іпотечний кредит — це особлива форма кредиту, пов'язана з наданням позик під заставу нерухомого майна — землі, виробничих або житлових будівель тощо. Іпотечні позики надаються на довгостроковій основі. Іпотечний кредит стає можливим лише за умови приватної власності на землю і нерухомість.

Застава землі і нерухомого майна для отримання в банку довгострокового кредиту називається іпотекою.

Особливістю іпотечного кредиту - масштабність, строковість, фіксованість процентної ставки в умовах стабільного фінансового ринку, цільова спрямованість – відрізняють її від інших форм кредиту та визначають переваги його використання для позичальника, так і для кредитора [28].

Іпотечне кредитування здійснюється переважно через спеціалізовані фінансово-кредитні установи — іпотечні банки. Іпотечні банки, надаючи кредити під заставу нерухомого майна, залучають в своє розпорядження коротко- і довгострокові фінансові ресурси, насамперед через заставу застави.

Іпотечний кредит представлений досить численними видами, які можна класифікувати різноманітні ознаками:

1. За об'єктами нерухомості:

- земельні ділянки;
- підприємства, будівлі, споруди та інше нерухоме майно, що використовується у підприємницькій діяльності;
- житлові будинки, квартири і часті житлових будинків, квартир, що складаються з однієї або кількох ізольованих кімнат;
- дачі, садові будинки, гаражі та інші будівлі споживчого призначення;
- незавершене будівництвом нерухоме майно.

2. За цілями кредитування:

- житлове кредитування:
- придбання готового житла в багатоквартирному будинку або окремого будинку;
- на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт індивідуального житла;
- будівництво та придбання готового житла з метою інвестицій.
- кредити під заставу наявної нерухомості на різні потреби позичальника.

3. За видами позичальників:

- суб'єктам кредитування: кредити, надані забудовникам і будівельникам; кредити, надані безпосередньо майбутньому власнику житла;
- за ступенем афілюваності позичальників: співробітники банків;
- співробітники фірм – клієнтів банку; клієнти ріелторських фірм;
- особи, які проживають у даному регіоні; всі охочі.

2. АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ АТ «ОЩАДБАНКУ» З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

2.1. Аналіз розвитку ринку кредитів та депозитів фізичних осіб в банківському секторі

Банківська система України у 2016 році характеризувалась невисокою активністю кредитних установ. Серед основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників.

Протягом 2016 року обсяг клієнтського кредитного портфелю скоротився на 0,4% (3,85 млрд. грн.) та станом на 01.01.2017 р. відповідав 1005,92 млрд. грн. проти 1 009,77 млрд. грн. на початок року (рис. 2.1).

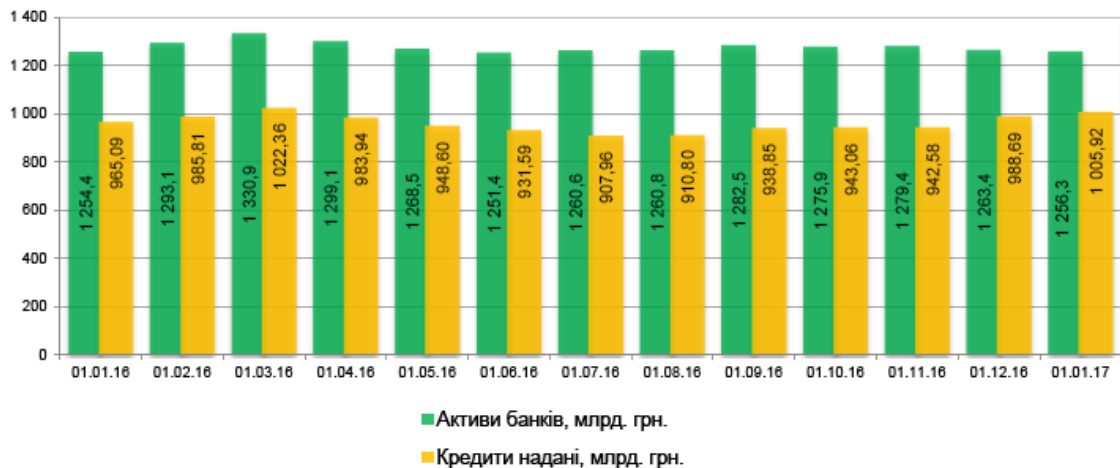

Рис. 2.1. Динаміка кредитного портфелю банківської системи України у 2016 році

Скорочення загального обсягу кредитного портфелю відбувалося внаслідок зменшення протягом року суми кредитів, наданих фізичним особам. За підсумком 2016 року їх обсяг знизився на 10,43% до 847,09 млрд. грн. Кредити, надані суб'єктам господарювання за підсумком року навпаки збільшилися на 1,98% та на початок 2017 року досягли 157,39 млрд. грн.

Курсові різниці виступають вагомим чинником коливання сукупного обсягу кредитного портфелю протягом року, оскільки близько половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті (52% станом на 01.01.2017 р.). Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів представлено на рис. 2.2.

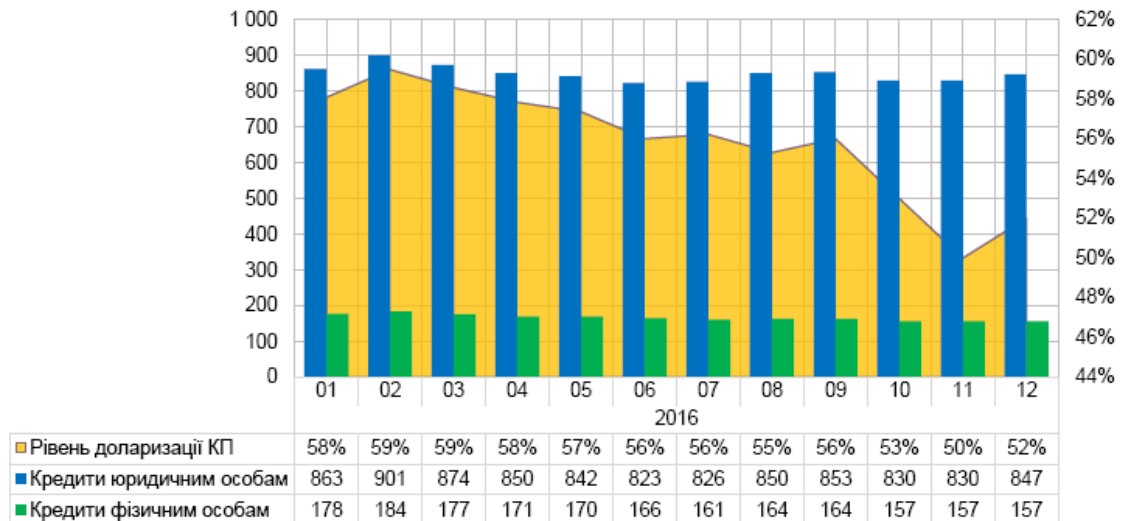

Рис. 2.2. Динаміка кредитного портфелю фізичних осіб впродовж 2016 року

Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 2016 року скоротився на 10% та склав 164,98 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мало визнання неплатоспроможними ряду банківських установ, що володіли значними за обсягами кредитними портфелями, в тому числі роздрібними.

Основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфелю є споживчі кредити (в т.ч. «кешові» кредити).

Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.01.2017 р. відповідав 37% роздрібного кредитного портфелю (40% на початок року). В цілому, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також

невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

Близько 57% клієнтського портфелю в регіональному розрізі розміщено в північному регіоні країни – рис. 2.3 (Київська обл. та Київ, а також Житомирська, Сумська та Чернігівська області).

Рис. 2.3. Клієнтський кредитний портфель в регіональному розрізі, млрд. грн.

Дещо змінюється ситуація щодо кредитування у 2017 році. За даними Національного банку України, банки впродовж 2017 рр. поживляють кредитування. Це проявляється не лише в продовженні зростання обсягів кредитування населення, а й в активізації кредитування бізнесу.

У III кварталі 2017 року гривневі корпоративні кредити зросли на 4.8%, або майже на 20 млрд. грн. Якщо раніше зростання кредитів у гривні було здебільшого наслідком реструктуризації старих валютних кредитів, то у III кварталі банки надавали нові короткі кредити стратегічним підприємствам (державні банки) та компаніям з іноземними інвестиціями (іноземні банки).

Роздрібне кредитування наростили усі групи банків без винятку. Загалом роздрібні кредити у гривні виростили на 9.5%, або 7.8 млрд. грн. у III кварталі 2017 року [4].

НБУ прогнозує, що за умови відсутності значних негативних шоків фінансові установи пришвидшать кредитування бізнесу та активніше видаватимуть кредити населенню.

У III кварталі 2017 року окремі великі банки суттєво підвищили стандарти споживчого кредитування. Серед причин вони назвали ослаблення конкуренції на ринку, фактори, пов'язані з капіталом і ліквідністю та погіршення очікувань платоспроможності позичальників. У результаті середньозважений показник стандартів схвалення заявок на споживчі кредити підвищився в цілому по системі вперше з початку 2015 року, незважаючи на те що в більшості банків стандарти не змінилися. В іпотечному сегменті банки надалі знижували стандарти кредитування, тенденція триває чотири квартали поспіль. У наступному кварталі більшість банків очікує пом'якшення чи незмінності стандартів кредитування як у споживчому, так і в іпотечному сегментах.

У III кварталі банки частка схвалених заявок на кредити домогосподарствам дещо зросла. Попит на іпотечні кредити помітно збільшився (баланс середньозважених відповідей 37%), на споживчі – зріс, але незначно (баланс відповідей 5%) – рис. 2.4. Його відновленню посприяли зниження ставок за кредитами, покращення споживчих настроїв та пожвавлення на ринку нерухомості. Боргове навантаження домогосподарств є середнім.

У III кварталі 2017 року окремі великі банки суттєво посилили внутрішні нормативи та критерії відбору позичальників у сегменті споживчих кредитів. Через це баланс відповідей на питання про зміну стандартів схвалення кредитних заявок у споживчому сегменті зріс до 18%. При цьому чверть респондентів протягом кварталу послабила стандарти, а 65% – залишили незмінними. Зміна стандартів кредитування окремими великими банками у споживчому сегменті була спричинена, за їхнім твердженням, послабленням конкуренції, зниженням капіталізації та ліквідної позиції, очікуваним погіршенням платоспроможності позичальників та зростанням ризику застави. Натомість переважна більшість респондентів зазначила, що вплив усіх цих факторів у III кварталі не змінився.

Графік 9. Зміна кредитного попиту домогосподарств

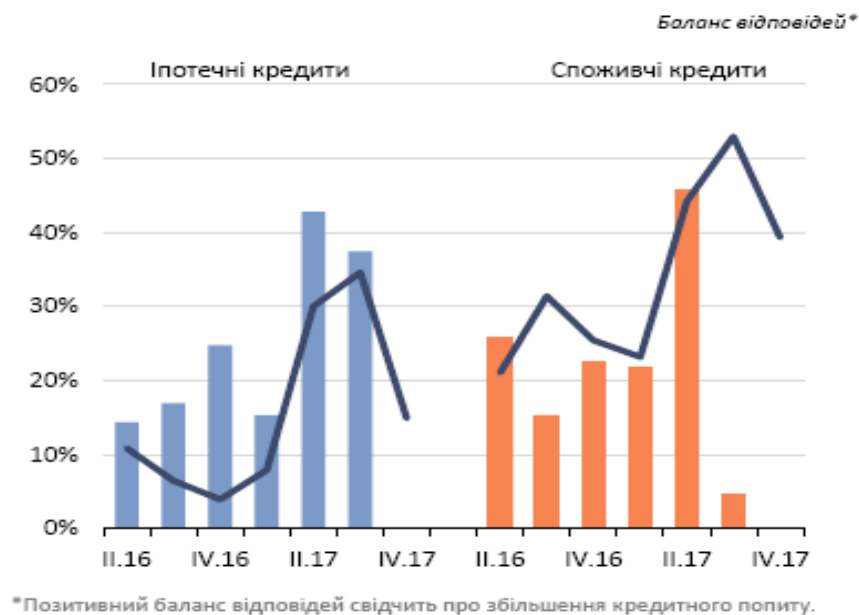

Рис. 2.4. Зміна попиту на споживчі та іпотечні кредити фізичних осіб

Ще одним важливим моментом кредитної діяльності банків є відсоткова ставка та вартість кредитів.

Максимальний термін видачі споживчих кредитів готівкою становить 5 років. Всього 7 банків з 20, що кредитують пропонують позику на максимальний термін. Мінімальна ефективна ставка для цього терміну складає 1,19% річних, максимальна – 162,37% річних, середня – 64,28% річних.

Двадцять банків пропонують 130 програм з оформлення кредитів готівкою терміном на 3 роки. Мінімальна ефективна ставка по ним дорівнює 1,96% річних, максимальна - 310,88% річних, середня - 79,19% річних.

Кількість кредитних пропозицій на ринку готівкового кредитування для терміну 2 роки становить 131, кількість банків, що кредитують - 20. Мінімальна, максимальна і середня ставки складають 2,89% річних, 314,23% річних і 82,09% річних відповідно.

Для терміну кредитування 1 рік кількість програм, пропонованих 20 банками, становить 124. Мінімальна ефективна ставка дорівнює 5,55% річних, максимальна - 310,15% річних, середня - 83,38% річних.

Середні ефективні і номінальні ставки, комісії в залежності від терміну кредиту готівкою станом на 24.05.2017 подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Середні ставки за кредитами готівкою на різний термін

Рік	Середня ефективна ставка*, %	Середня номінальна ставка, %	Середня одноразова комісія, %	Середня щомісячна комісія, %	Середня щомісячна комісія, грн
1 рік	83,38	12,28	1,89	2,69	1 252,94
2 рік	82,09	12,98	1,88	2,79	1 252,94
3 рік	79,19	12,65	1,98	2,82	1 252,94
5 років	64,28	14,26	2,75	2,81	80

Таким чином, середня ефективна ставка по кредитах готівкою стартує від 64,28% річних, середня номінальна ставка - від 12,28% річних, середня одноразова комісія – від 1,88% річних, середня щомісячна комісія – від 2,69% річних і 800 грн. [45].

Щодо змін на депозитному ринку, то тут спостерігається така тенденція.

Протягом 2016 року по банківській системі України спостерігалась тенденція до зростання портфеля вкладів фізичних осіб з 97 млрд. грн. до 118 млрд. грн., тобто на 21,65% (рис. 2.5).

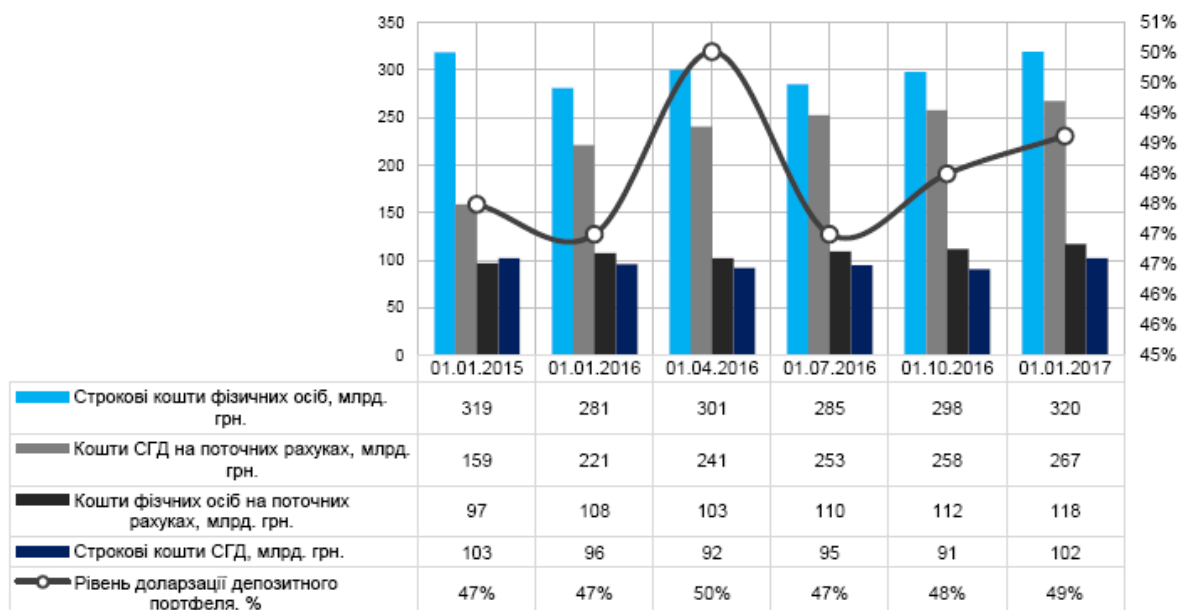

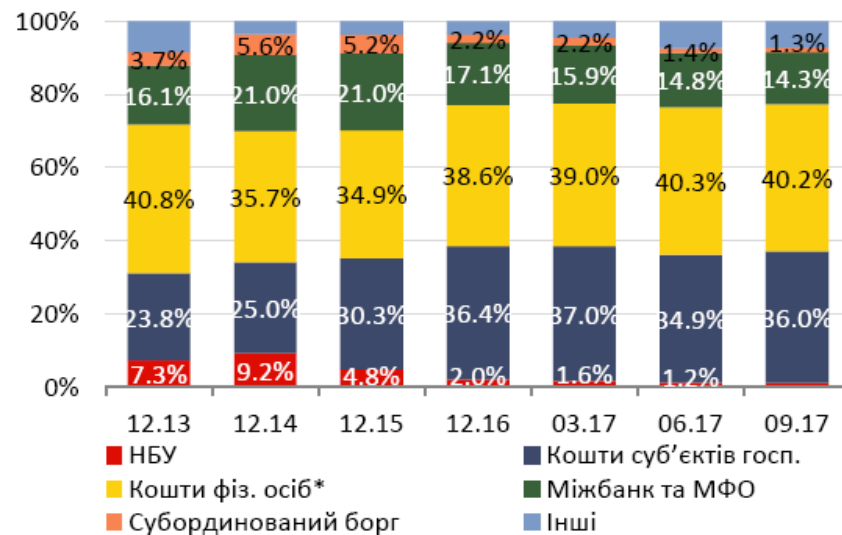
Рис. 2.5. Динаміка депозитів фізичних осіб по банківській системі України у 2016 році

Роздрібний клієнтський депозитний портфель протягом 2016 р. зріс на 12,4% (48,09 млрд. грн.) та станом на 01.01.2017 р. відповідав 437,15 млрд. грн. Зауважимо, що зростання сукупного роздрібного портфелю банків в четвертого кварталі 2016 року (на 6,5%) обумовлено переважно посиленням девальваційних процесів в цей період.

Проте, у 2017 році приплив гривневих вкладів населення до банків уповільнився, в той час як приплив коштів корпорацій – пришвидшився. Загалом депозити населення й бізнесу виросли на 5,6 та 16,8 млрд. грн. відповідно. Приплив гривневих вкладів домогосподарств уповільнився з 9,0 та 16,1 млрд. грн. у I та II кварталах 2017 роках до 0,7 млрд. грн. у III кварталі року.

Кошти бізнесу та населення продовжують домінувати у фондуванні банківської системи. Протягом III кварталу їхня частка зростала й на кінець періоду склала 76.2%.

Структура зобов'язань

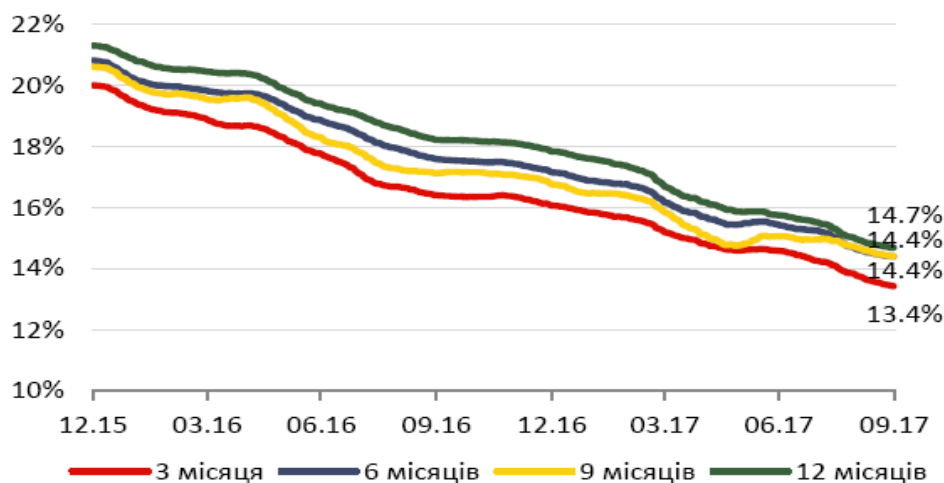
* у тому числі ощадні сертифікати

Рис. 2.6. Частка коштів фізичних осіб протягом 2013-2017 рр.

У III кварталі 2017 року відсоток за гривневими депозитами скорочувався прискореними темпами. Основний фактор – зниження ставок держбанками на 1.0-1.5 в.п. за квартал. У цілому по системі нові річні

гривневі депозити фізичних осіб подешевшали на 0,9 в.п. до 14,6% річних (рис. 2.7).

*Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у гривнях, % річних**

* за даними агентства "Thomson Reuters", 20-денна ковзна середня

Рис. 2.7. Динаміка відсоткових ставок за депозитами фізичних осіб у гривнях

Вартість доларових депозитів укотре оновила історичний мінімум (3,9% річних³ за 12-місячними вкладами), проте темпи зниження уповільнилися (рис. 2.8).

*Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у доларах США, % річних**

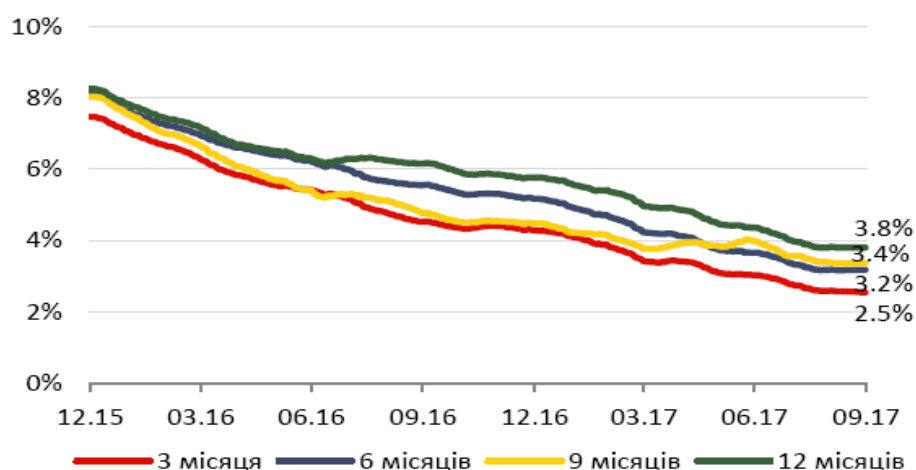

Рис. 2.8. Динаміка відсоткових ставок за депозитами фізичних осіб у доларах США [48]

Потенціал дальшого здешевлення валютних депозитів поступово вичерпується. При цьому середня вартість кредитів для населення знизилася на 0.9 в.п. до 29.5% річних.

Відповідно до «Огляду банківського сектора» Національного банку України Ощадбанк упевнено зберігає лідерство на ринку депозитів фізичних осіб. В огляді Нацбанк уточнює, що частка держбанків у депозитах фізичних осіб у третьому кварталі 2017 року зросла на 0,4 п.п. При цьому приріст таких вкладів у третьому кварталі забезпечив саме Ощадбанк, тоді як інші держбанки скоротили частку по депозитах. Про це свідчить динаміка показників діяльності банку: протягом третього кварталу поточного року портфель строкових депозитів фізосіб збільшився на 4 млрд. грн., за 9 місяців поточного року – на 9,6 млрд. грн. (з урахуванням курсових коливань).

Це найкращий результат серед банків України, зокрема державних, що є безперечним свідченням довіри вкладників та позитивно впливає на стан ліквідності Ощадбанку.

Одним із факторів, який впливає на зростання депозитної бази, є те, що Ощадбанк має державний статус та гарантує надійність збереження коштів. Крім цього, Ощадбанк швидко змінюється – активно розширюється функціонал дистанційних каналів обслуговування «Ощад 24/7», впроваджуються оновлені бізнес-процеси, по всій країні відкриваються відділення нового формату – банківські установи, обладнані згідно з сучасними світовими стандартами [53]

Отже подальші дослідження структури депозитних та кредитних операцій проведемо на прикладі АТ «Ощадбанку».

2.2. Аналіз динаміки та структури активних операцій з фізичними особами в АТ «Ощадбанку»

Оскільки активні операції з фізичними особами представлені більшою мірою наданими кредитами, то, доцільним надалі провести аналіз саме кредитних операцій з фізичними особами в АТ «Ощадбанку».

За даними балансу АТ «Ощадбанку» (Додаток А) розрахуємо частку кредитних операцій в загальних активах банку.

Таблиця 2.2

Загальний аналіз кредитних операцій банку АТ «Ощадбанку»

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення (+; -)	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Кредитні операції з клієнтами	65462189	41,14%	65946584	31,31%	484395	0,74%
Активи усього	159133011	-	210607214	-	51474203	32,35%

За результатами розрахунків можна зробити висновок, що у 2016 р. у порівнянні з 2015 р. активи банку зросли з 159133011 тис. грн. (2015р.) до 210607214 тис. грн. (2016 р.), тобто на 51474203 тис. грн., тобто, у відносному значенні, збільшилися на 32,35%. Це добре для банку, бо свідчить про розширення обсягу діяльності. Обсяг кредитних операцій також виріс, проте незначний відсоток (0,74%). Це свідчить про розширення кредитної діяльності з клієнтами банку, що є позитивним моментом для банку. Зважаючи на те, кредитні операції є найбільш дохідними операціями, то збільшення їх об'єму (на 484395 тис. грн.) є позитивним моментом. Проте, частка кредитних операцій в активах банку дещо знизилася (з 41,14% до 31,31%). Для більшої наочності зобразимо частку кредитних операцій в активах банку на рис. 2.9, 2.10.

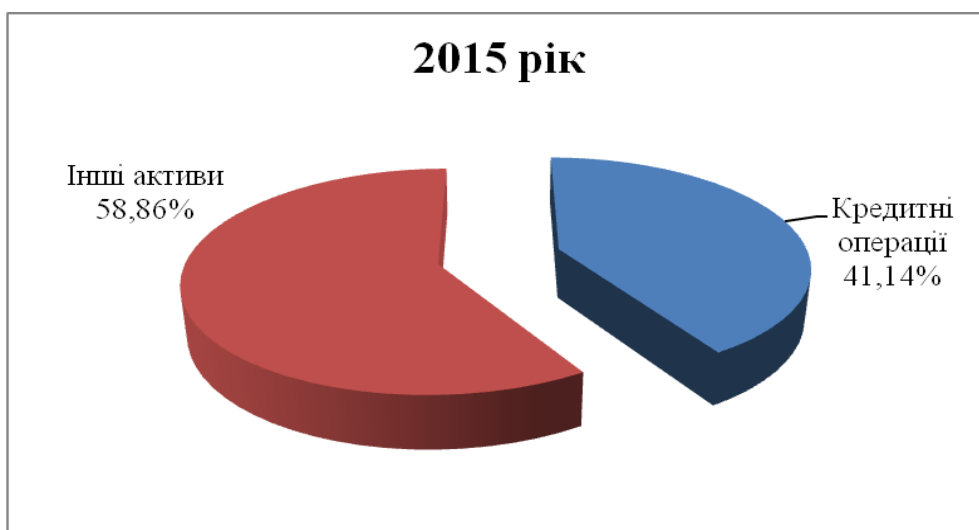

Рис. 2.9. Частка кредитних операцій в активах АТ «Ощадбанку» у 2015 році

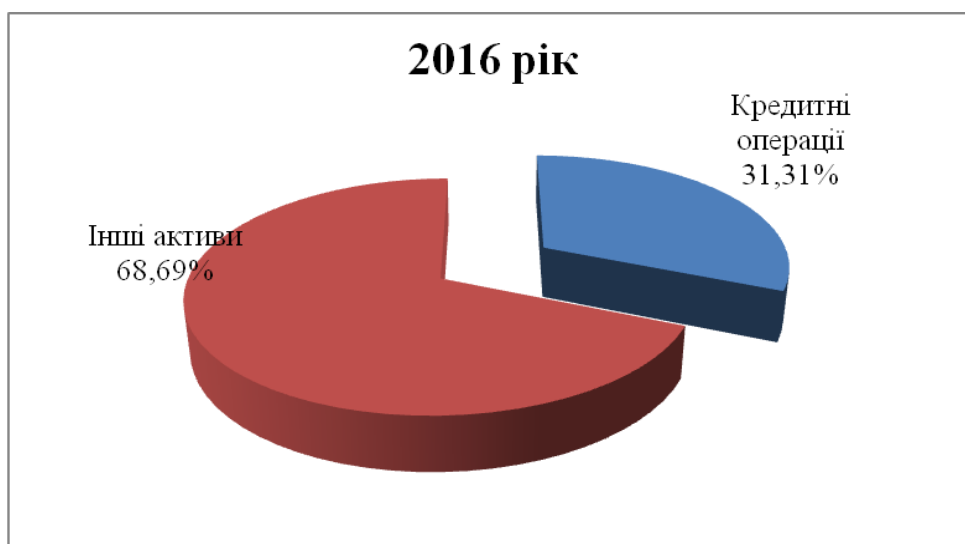

Рис. 2.10. Частка кредитних операцій в активах банку у 2016 році

Динаміку частки кредитних операцій в активах банку за 2015-2016 роки представлено на рис. 2.11.

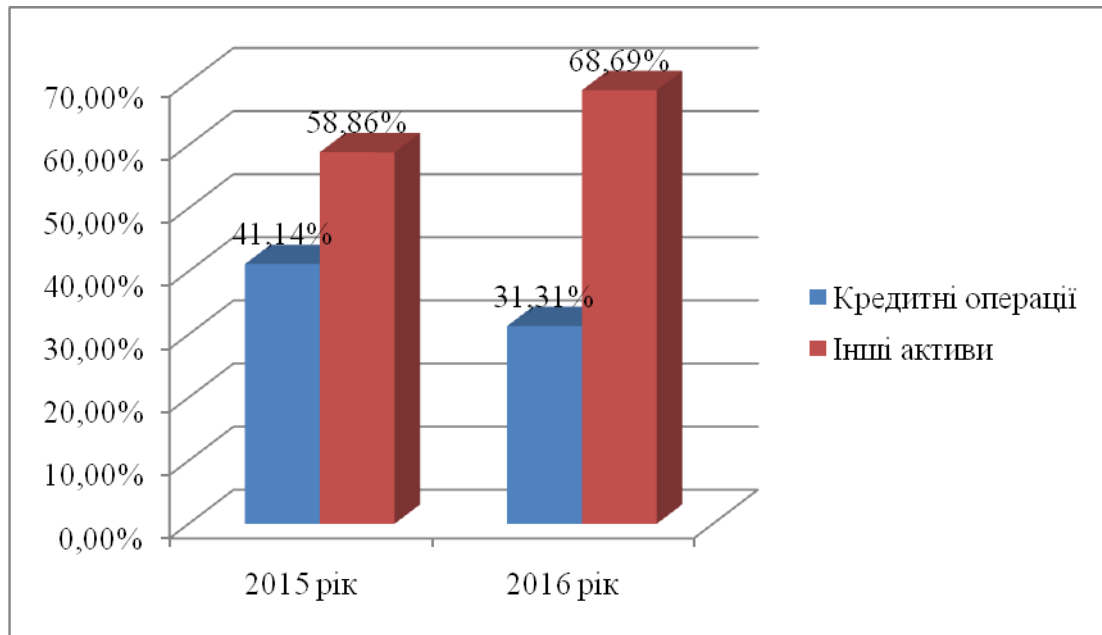

Рис. 2.11. Динаміка питомої ваги кредитних операцій банку в активах банку у 2015-2016 рр.

Користуючись балансом АТ «Ощадбанку» (Додаток А, Додаток Б), визначимо частку в кредитних операції з фізичними особами в активах банку в 2015-2016 роках. Для цього побудуємо аналітичну табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз питомої ваги кредитних операцій з фізичними особами в активах АТ «Ощадбанку»

Показники	2015 р.	Питома вага, %	2016 р.	Питома вага, %	Відхилення (+; -)	
					Абсолютне	Відносне
Кредитні операції з фізичними особами, тис. грн.	5961570	3,75%	6084338	2,89%	122768	2,06%
Активи банку, тис. грн.	159133011	100%	210607214	100%	51474203	32,35%

Загальну динаміку питомої ваги кредитних операцій банку з фізичними особами в активах АТ «Ощадбанку» за 2015-2016 рр. представлено на рис. 2.12.

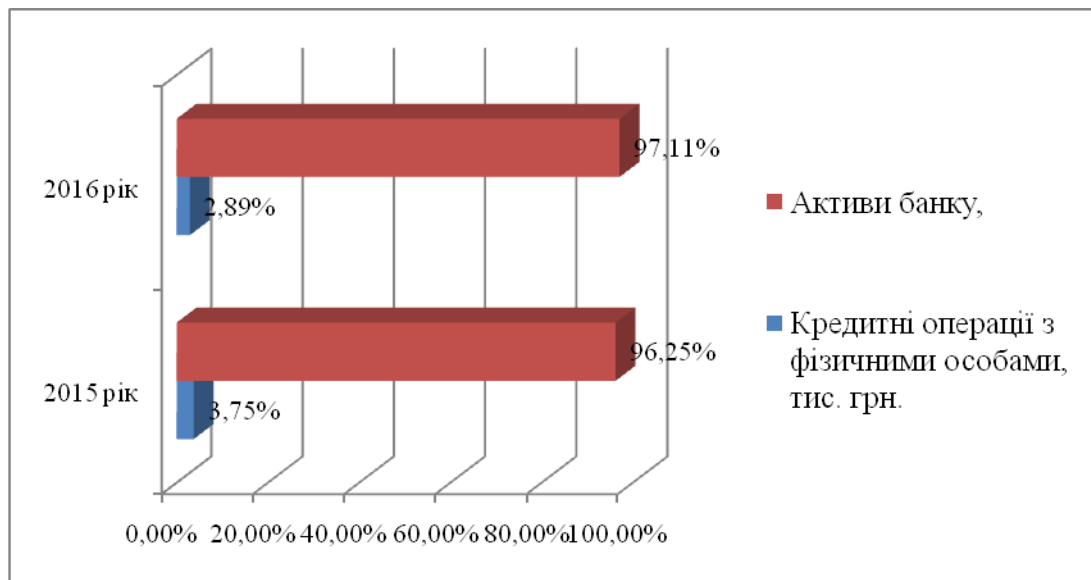

Рис. 2.12. Динаміка змін питомої ваги кредитних операцій банку з фізичними особами в активах за 2015-2016 рр.

Після аналізу частки кредитних операцій банку в загальних активах та частки кредитних операцій з клієнтами в активах банку, визначимо частку саме кредитних операцій з фізичними особами в структурі кредитних операцій банку. Для цього побудуємо наступну табл. 2.4 відповідно до даних Балансу та примітки до нього (Додатки А, Б)

Таблиця 2.4

Аналіз зміни частки кредитних операцій з фізичними особами в кредитному портфелі АТ «Ощадбанку» за 2015-2016 рр.

Показники	2015 р.	Питома вага, %	2016 р.	Питома вага, %	Відхилення (+; -)	
					Абсолютне	Відносне
Кредитні операції з фізичними особами, тис. грн.	5961570	9,11%	6084338	9,23%	122768	2,06%
Кредитний портфель банку, тис.	65462189	100%	65946584	100%	484395	0,74%

грн.						
------	--	--	--	--	--	--

Частка кредитних операцій з фізичними особами в активах АТ «Ощадбанку» за 2015-2016 роки представлено на рис. 2.13, 2.14.

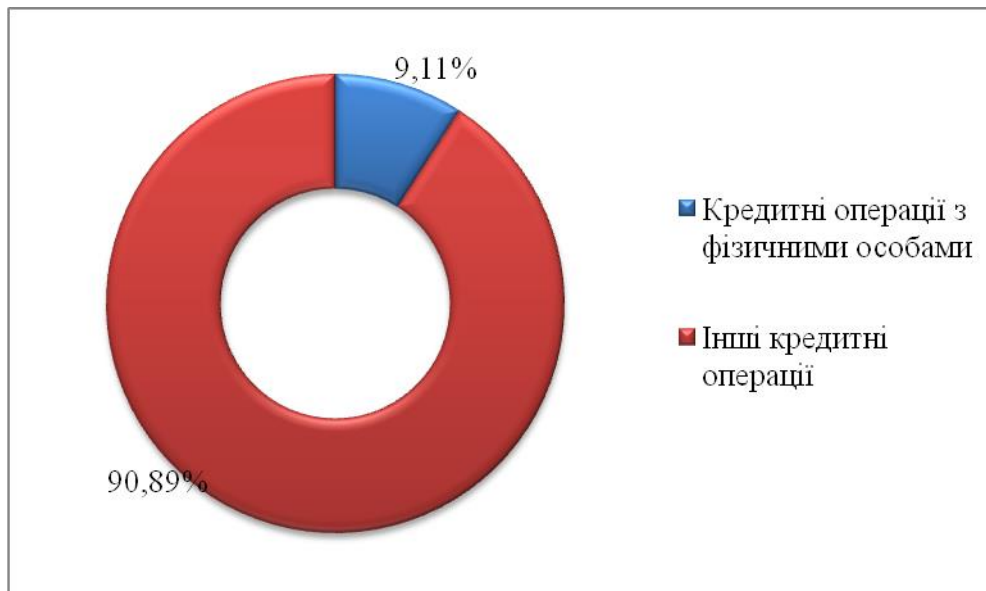

Рис. 2.13. Частка кредитних операцій з фізичними особами в кредитному портфелі АТ «Ощадбанку» у 2015 році

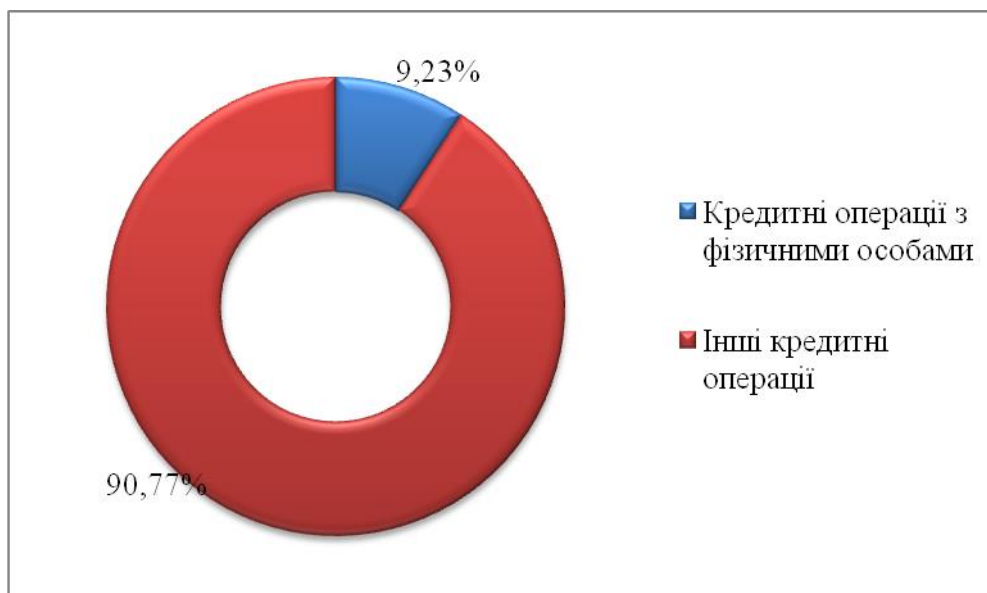

Рис. 2.14. Частка кредитних операцій з фізичними особами в кредитному портфелі АТ «Ощадбанку» у 2016 році

Представити динаміку обсягів кредитних операцій з індивідуальними клієнтами в АТ «Ощадбанку» за 2015-2016 роки можна за допомогою рис. 2.15.

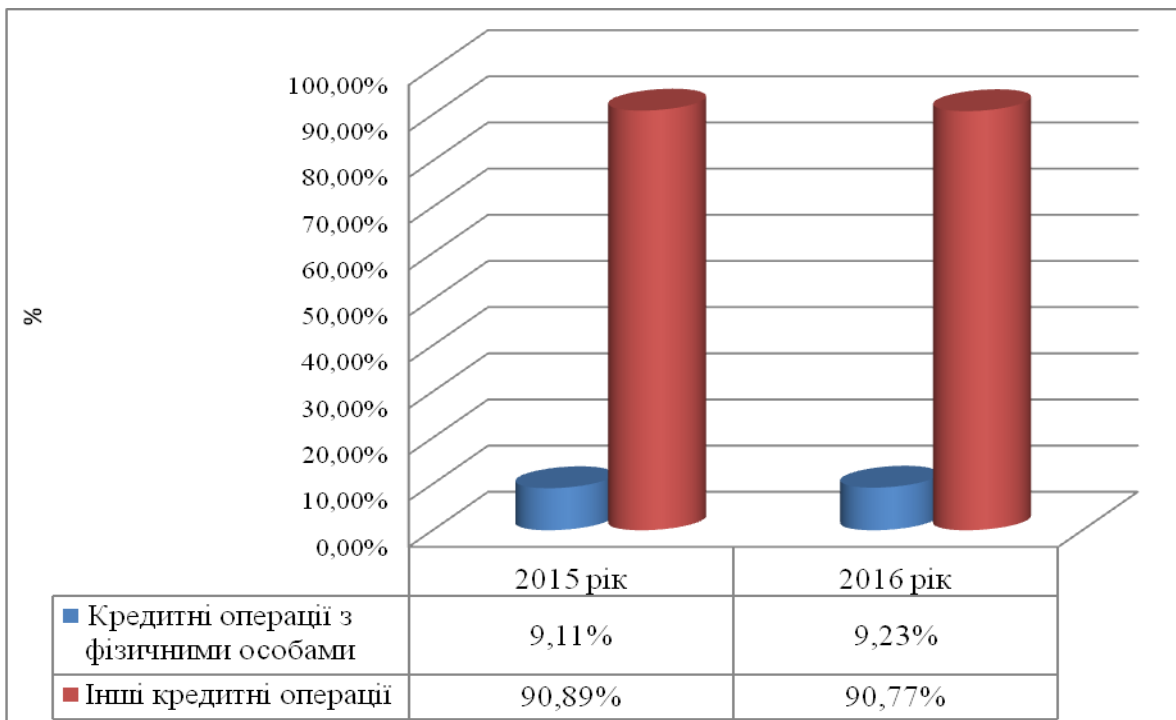

Рис. 2.15. Динаміка змін питомої ваги кредитних операцій банку з фізичними особами у кредитному портфелі банку за 2015-2016 рр.

Виходячи з даних табл. 2.3 і 2.4 видно, що кредитні операції з фізичними особами збільшилися на 122768 тис. грн., тобто на 2,062%. Частка кредитних операцій з фізичними особами в активах банку зменшилася з 3,75% в 2015 р. до 2,89% у 2016 р. При цьому частка кредитних операцій з фізичними особами в кредитному портфелі банку збільшилася з 9,11% до 9,23%. Це свідчить про те, що темп росту активів банку перевищує темп росту кредитних операцій з фізичними особами. І, навпаки, частка кредитних операцій з фізичними особами в кредитному портфелі банку зросла, тобто банк переорієнтується на роботу з клієнтами – фізичними особами.

2.3. Аналіз динаміки та структури депозитних операцій банку з фізичними особами в АТ «Ощадбанку»

Першим етапом аналізу є вертикальний аналіз зобов'язань, або аналіз їх структури, тобто визначення частки, що припадає на кошти клієнтів банку.

Для цього скористаємось даним балансу (додаток А), на підставі аналізу якого, побудуємо табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз ділової активності АТ «Ощадбанку» щодо залучення фінансових ресурсів клієнтів банку у 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення (+,-)		
	тис. грн.	Питом а вага,%	тис. грн.	Питома вага, %	Абсол, тис грн.	Відно сне, %	струк тр,%
1.Кошти клієнтів	94269726	62,10%	145586238	74,71%	51316512	54,44	12,61 %
2.Кошти банків	16557088	10,91%	4639317	2,38%	-11917771	-71,98	- 8,53%
3.Інші залучені ресурси банку	40965793	26,99%	44641472	22,91%	3675679	8,97	- 4,08%
Усього зобов'язань	151792607	100%	194867027	100%	43074420	28,38	0

Якщо аналізувати ділову активність АТ «Ощадбанку» щодо залучення фінансових ресурсів клієнтів протягом 2015-2016 років, то можна зробити такі висновки. Основну увагу АТ «Ощадбанк» у 2015 році приділяв залученню коштів клієнтів. Їхня загальна сума складала 94269726 тис. грн., що у структурі усіх зобов'язань банку дорівнює 62,10%.

Частка коштів клієнтів у 2015 та 2016 роках представлена на рис. 2.16, 2.17.

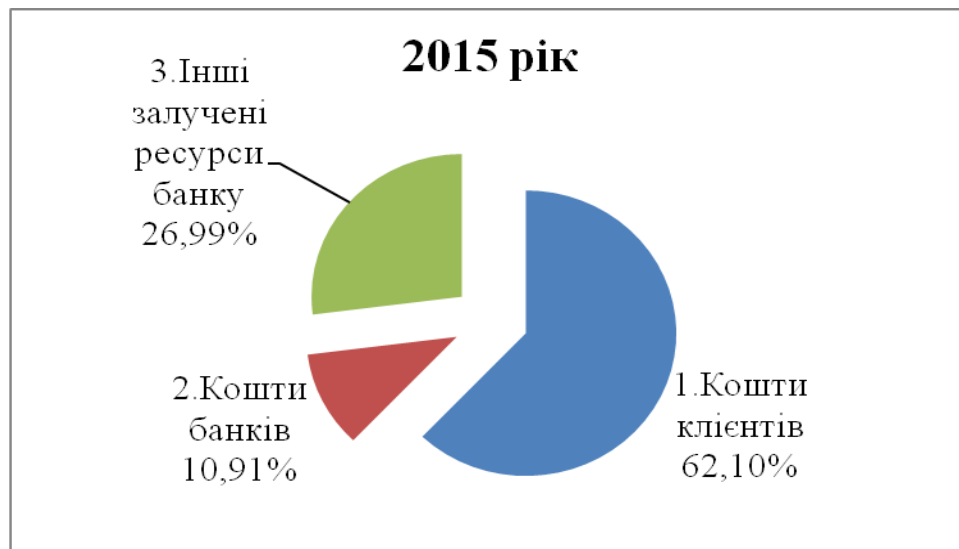

Рис. 2.16. Частка коштів клієнтів в загальній сумі залучених ресурсів АТ «Ощадбанку» у 2015 році

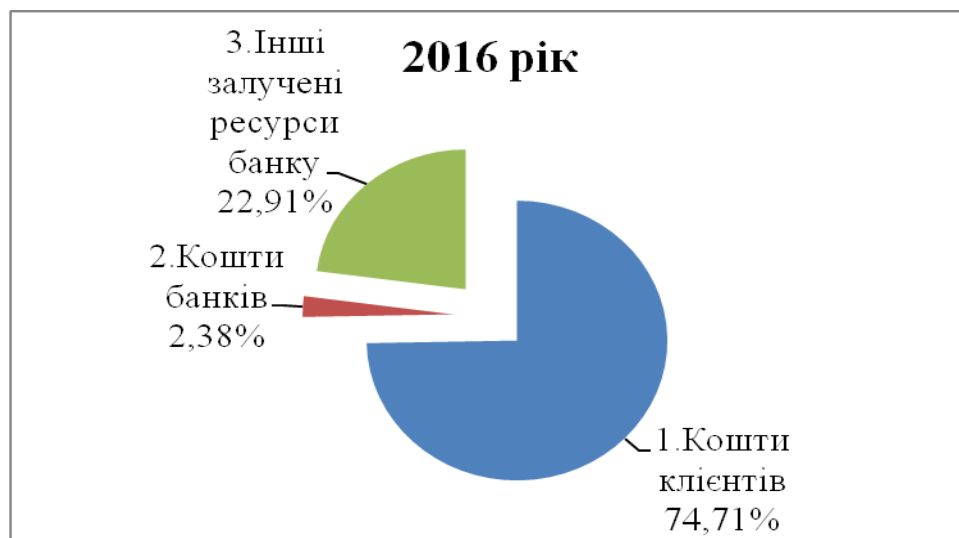

Рис. 2.17. Частка коштів клієнтів в загальній сумі залучених ресурсів АТ «Ощадбанку» у 2016 році

Протягом 2016 року АТ «Ощадбанку» продовжує нарощувати обсяги клієнтських коштів, їхня сума збільшилася на 51316512 тис. грн. або 54,44 % (рис. 2.19). При цьому питома вага цих коштів найбільш істотно збільшилася у 2016 році у порівнянні з іншими формами залучення коштів на 12,61%. Все це є свідченням політики АТ «Ощадбанку» щодо формування ресурсної бази банку за рахунок коштів клієнтів, як найбільш стабільного та дешевого способу її формування. Загальна динаміка коштів клієнтів у порівнянні з

іншими форма залучення ресурсів в АТ «Ощадбанку» у 2015-2016 роках наведена на рис. 2.18.

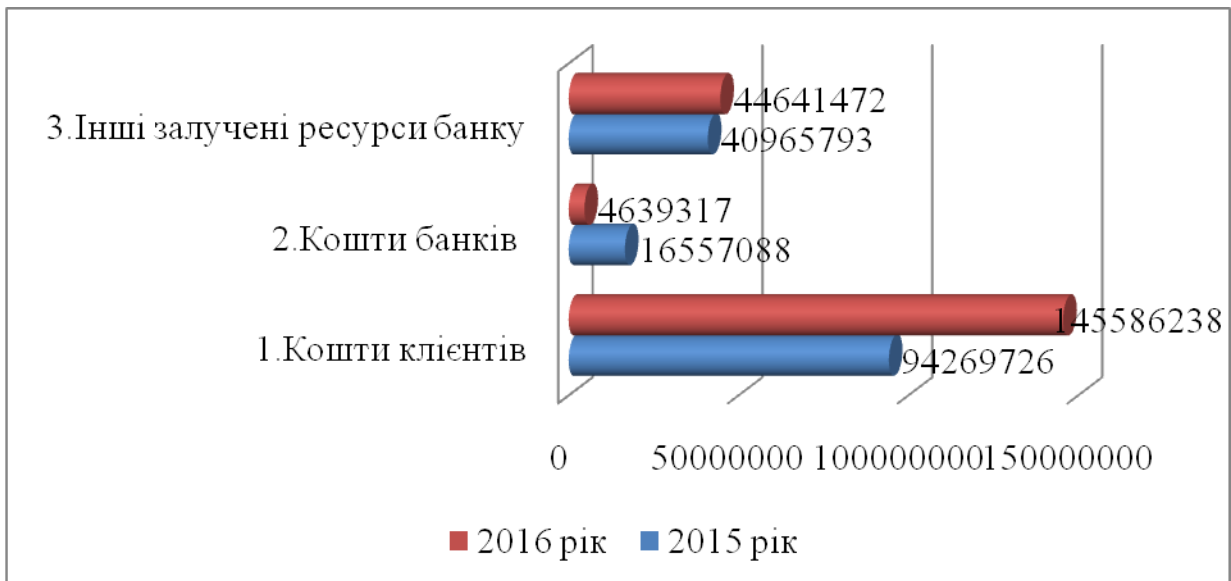

Рис. 2.18. Динаміка основних елементів ресурсної бази банку у 2015-2016 рр

Аналіз масштабів діяльності АТ «Ощадбанку» щодо залучення ресурсів фізичних осіб починається з визначення частки, яку займають ці кошти в зобов'язаннях банку та у валюті балансу. Для цього розраховується коефіцієнт частки коштів фізичних осіб в зобов'язаннях банку та у валюті балансу (2.1, 2.2).

$$Ч_{\text{кош.фіз.осіб1}} = K\text{ФізОсіб} / Зб, \quad (2.1)$$

де $Ч_{\text{кош. фіз.осіб}}$ – частки коштів фізичних осіб у зобов'язаннях банку;

$Зб$ – Зобов'язання банку;

$$Ч_{\text{кош.фіз.осіб2}} = K\text{ФізОсіб} / \text{Вал. бал}, \quad (2.2)$$

де $Ч_{\text{кош. фіз.осіб}}$ – частки коштів фізичних осіб у валюті балансу;

Вал. бал. – валюта балансу банку.

За даними балансу АТ «Ощадбанку» (додаток А) проаналізуємо його ділову активність щодо залучення фінансових ресурсів від фізичних осіб. Загальні залишки за рахунками фізичних осіб беруться з даних Примітки №23 «Рахунки клієнтів» (додаток В). Згрупована інформація наведена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки та масштабів діяльності АТ «Ощадбанку» щодо залучення ресурсів від фізичних осіб у 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік, тис. грн.	2016 рік, тис. грн.	Відхилення (+, -)	
			Абсолютне	Відносне
1. Кошти фізичних осіб, тис. грн.	53874382	69163026	15288644	28,38%
2. Зобов'язання банку, тис. грн.	151792607	194867027	43074420	28,38%
3. Валюта балансу, тис. грн.	159133011	210607214	51474203	32,35%
4. Частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях банку, %	35,49%	35,49%	0%	-
5. Частка коштів фізичних осіб у валюті балансу, %	33,9%	32,84%	-1,02%	-3,0%

Згідно проведеному аналізу динаміки та масштабів діяльності банку АТ «Ощадбанку» щодо залучення ресурсів від фізичних осіб за 2015-2016 роки можна зазначити наступне. У 2016 році кошти фізичних осіб збільшилися на 15288644 тис. грн. або 28,37%. Таке збільшення можна охарактеризувати як позитивне явище, оскільки є свідченням збільшення обсягу залучення коштів від фізичних осіб і відповідно і ресурсної бази в цілому. При цьому збільшилася сума і сукупних зобов'язань банку на 43074420 тис. грн. або 28,37%, що також є позитивним моментом для діяльності банку.

Щодо частки операцій по залученню ресурсів від фізичних осіб в зобов'язаннях банку та валюті балансу, то вона складала у 2015-2016 рр. 35,49%, тобто кошти клієнтів займають більше третини від ресурсної бази АТ «Ощадбанку» та від усіх пасивних операцій банку. Таке значення даних показників є свідченням того, що АТ «Ощадбанк» є клієнтоорієнтованим банком, при цьому в бік залучення коштів саме від фізичних осіб. Для більшої наочності зобразимо частку коштів фізичних осіб в зобов'язаннях банку та валюті балансу на рис. 2.19.

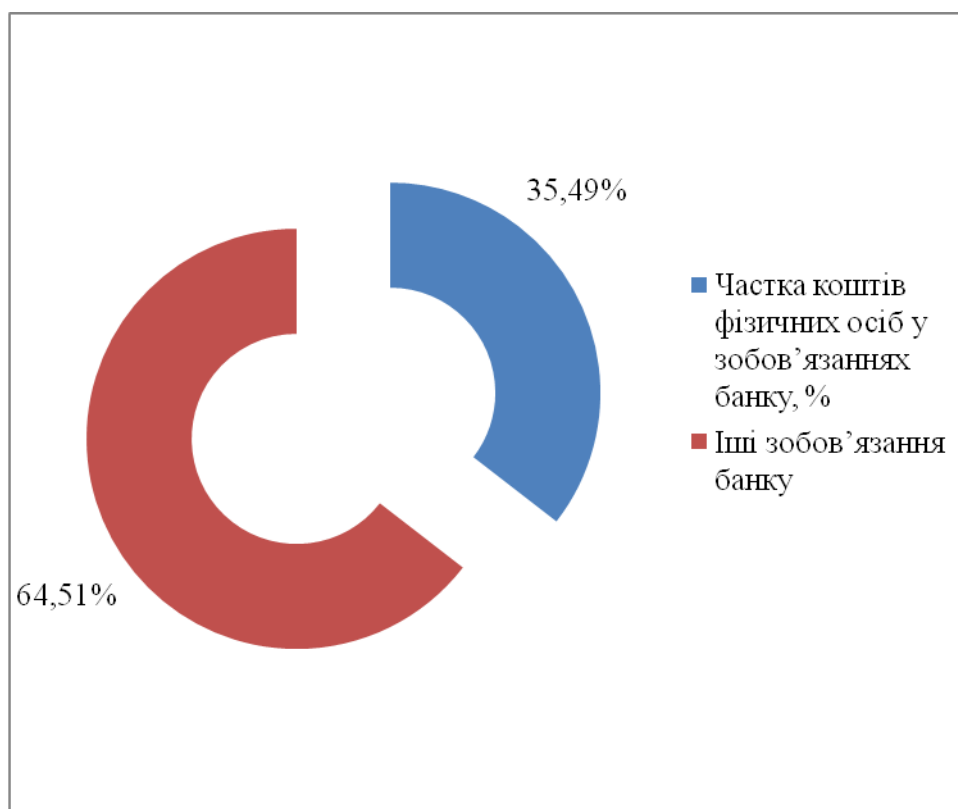

Рис. 2.19. Частка коштів фізичних осіб в зобов'язаннях АТ «Ощадбанку» у 2015-2016 році

У 2016 році банк дотримується обраної політики щодо формування ресурсної бази в заданому напрямку, про що свідчить стабільність частки коштів фізичних осіб в зобов'язаннях банку на рівні 35,49%. Загальна динаміка частки коштів фізичних осіб у валюті балансу АТ «Ощадбанку» у 2015-2016 рр. представлена на рис. 2.20.

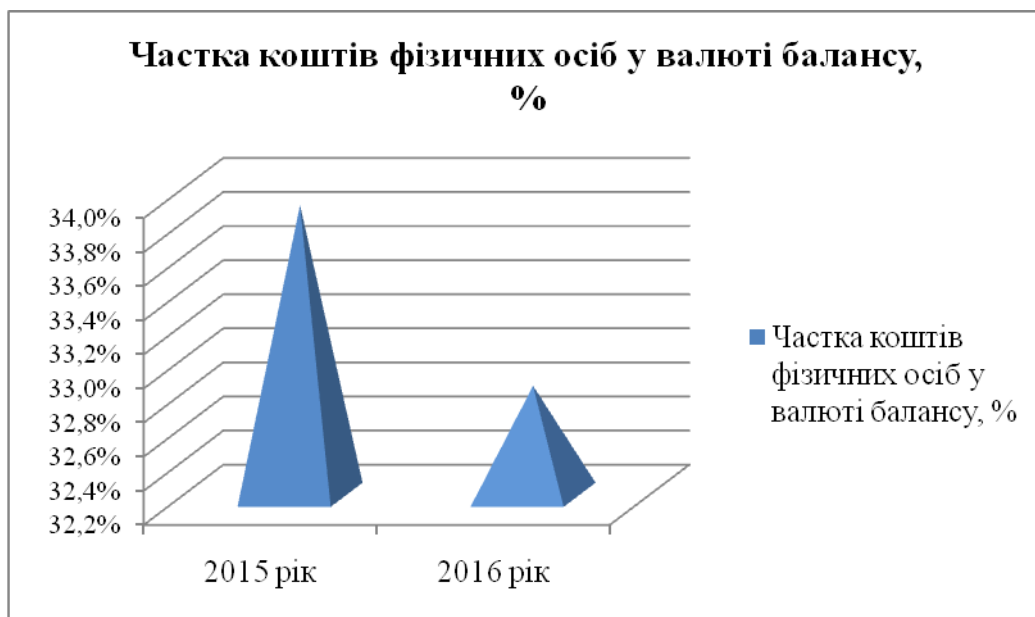

Рис. 2.20. Динаміка частки коштів фізичних осіб у валюті балансу АТ «Ощадбанку» у 2015-2016 рр.

При цьому у 2016 році дещо знизилася частка коштів фізичних осіб у валюті балансу з 33,9% до 32,84% тобто на 1,02% або 3,0%.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ТА ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ АТ «ОЩАДБАНКУ» З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

3.1. Генезис підходів до управління операціями банку з фізичними особами

Фундаментальним інструментом, який забезпечує ефективне і своєчасне вирішення банківських проблем, в тому числі і кризових, є кваліфікаційне управління активами і пасивами. Цю економічну категорію розглядають як один з елементів фінансового банківського менеджменту.

Сутність управління активами і пасивами відносно індивідуальних клієнтів банку розкривається через призму еволюційних підходів до даного менеджменту. З огляду на історичний розвиток управління комерційним банком розрізняють три основні підходи до вирішення даної проблеми (рис. 3.1):

1. управління активами;
2. управління пасивами;
3. управління активами і пасивами.

Розглянемо надалі детальніше основні підходи до управління активними та пасивними операціями банку з індивідуальними клієнтами з метою виявлення їхній позитивних моментів та недоліків.

1. Управління активами – це стратегія управління банком, яка розглядає величину і структуру джерел ресурсів банку як показник, що визначається в значній мірі потребами його клієнтів, і заставляє менеджерів концентрувати свою увагу за контролем над активами, а не на управлінні пасивами [59]. Загалом дане визначення повною мірою відображає умови функціонування банківського бізнесу до 60-их років ХХ ст., коли сфера залучення грошових ресурсів була на вищому рівні регулювання, конкуренція обмеженою, а відсоткові ставки досить стабільні [46].

Рис. 3.1. Основні підходи до управління операціями банку з індивідуальними клієнтами

Менеджментом при управлінні активами вирішується завдання оптимізації портфеля активів таким чином, щоб забезпечити максимальну прибутковість банку, мінімальну суму резервів, максимальний розподіл капіталу в активах банку [8, стор.3].

Переваги стратегії управління активами полягають у відносній простоті застосування, оскільки рішення приймаються лише щодо одного аспекту банківської діяльності — розміщення активів, а для управління ліквідністю застосовуються найпростіші методи, які не потребують значних ресурсних витрат. Банк не має потреби залучати висококваліфікований персонал, завдяки чому вдається скорочувати витрати на підготовку та оплату праці фахівців [65, стор.160].

Стратегію управління активами доцільно застосовувати в умовах:

- твердого регулювання видів депозитних і не депозитних джерел і відсоткових ставок;

- обмеженості розмірів кредитних ресурсів через низький рівень заощаджень населення і накопичень суб'єктів господарювання;
- формування значної за обсягом ресурсної бази [62, стор.136].

Та, на жаль, дану стратегію недоцільно використовувати в умовах кризи та економічного занепаду, тому що значна частина наданих кредитів перетворюється в прострочену заборгованість і потребує реструктуризації і значних коштів. Також хочеться наголосити, що даний підхід не може забезпечити максимального прибутку, оскільки, з одного боку, банк відмовляється від управління залученими коштами, і, отже, від впливу на їх вартість, а з іншого - значна частина банківських активів має знаходитися у високоліквідній формі для підтримання достатнього рівня ліквідності, що врешті призводить до зниження доходів.

У 60-70-их роках ХХ ст. банки стикнулися із зростанням відсоткових ставок на міжнародних ринках та інтенсивною конкуренцією у сфері залучення коштів, що спонукало до пошуку нових джерел фінансування, аналізу структури і вартості зобов'язань. Так в менеджменті значна увага починає приділятися управлінню пасивами.

2. Управління пасивами передбачає використання залучених ресурсів для задоволення потреб банку в ліквідних коштах, шляхом залучення необхідного об'єму необхідних ресурсів збільшенням чи зменшенням відсоткової ставки, що платиться при залученні ресурсів [59, стор.711].

Ідеться, власне, про встановлення контролю над джерелами банківських коштів за аналогією із контролем над активами, що дозволяє реєструвати баланс у напрямі мінімізації витрат за залученими коштами, а в підсумку – збільшити прибуток і капітал. Щоб забезпечити бажані обсяг, структуру та рівень витрат за пасивними операціями, банки почали застосовувати як цінові, так і нецінові методи управління залученими коштами.

Стратегія управління пасивами банку не виключає паралельного управління активами, але проблема полягає у розмежуванні та автономному застосуванні кожного із цих підходів.

У процесі управління пасивами вирішуються такі завдання:

- мінімізація ресурсів, що не приносять доходу (за винятком обов'язкових резервів)
- використання джерел, оптимізуючи витрати на залучення коштів, тобто одержання прибутку за рахунок дешевих ресурсів
- забезпечення раціональних співвідношень між обсягами депозитних, позичкових і власних коштів з метою виконання зобов'язань перед клієнтами, розвитку активних операцій, забезпечення стабільності в операціях з підвищеним ризиком [9, стор.73-74].

Головним недоліком стратегії управління пасивами є те, що здебільшого вона застосовується за принципом «чим більше, тим краще», причому кошти залучаються без урахування ефективних напрямків їх розміщення. У період економічних підйомів, коли попит на кредитні ресурси зростає, такий підхід може бути виправданим і корисним. Але під час спадів, коли попит на кредити обмежений, незбалансований підхід до управління активами і пасивами банку може призвести до значного скорочення прибутків і навіть завдати збитків. Перевагою стратегії управління банком через пасиви є змога підвищити прибутковість шляхом установлення контролю за операційними витратами й точнішого прогнозування потреби в ліквідних засобах [63, стор.39].

Інфляція, висока мінливість процентних ставок, розвиток зовнішніх ринків як джерела і об'єкта фінансування, серйозна конкуренція, лібералізація фінансових послуг змісили банківських менеджерів приділити більше уваги обом частинам балансу. Так у 80-ті роки ХХ ст. набуває поширення управління фондами (закордонне трактування) чи управління активами і пасивами (при цьому у вітчизняній літературі мається на увазі

збалансоване чи інтегроване управління), яке переважає і нині у світовій банківській практиці.

Під управлінням активами і пасивами Роуз П. розуміє комбінування стратегій управління активами і управління пасивами, з метою більш ефективного досягнення цілей банку і задоволення його потреб в ліквідних коштах [14, стор.712]. Подібно трактує це поняття і Сінкі Дж.: «це скоординоване управління всім балансом банку, а не окремими його частинами» [16, стор.396]. При цьому додає, що по суті, управління активами і пасивами може розглядатися як компонент середньострокового планування (від 3-12 місяців), що рухає банк в напрямку довгострокових цілей (від 2-5 років), в той же час зберігаючи гнучкість, необхідну для пристосування до щомісячних змін [16, с.394].

Фактично вище вказані два визначення є базовими в розкритті цього поняття в фінансовому менеджменті, тому вітчизняні науковці по суті тільки відштовхуються від них або дублюють. Наприклад, управління активами і пасивами трактується сучасними вченими наступним чином (табл. 3.1):

Маршалл Дж., Вікул К. Бансал	Управління активами і пасивами – це спроба мінімізувати чутливість до цінового ризику за рахунок витримки певних пропорцій між активами і пасивами для досягнення цілей з одночасною мінімізацією ризику.
------------------------------	---

Отже, можна цілком впевнено стверджувати, що управління активами і пасивами відносно фізичних осіб банку є досить проблематичним, оскільки процеси управління банківськими фінансами тісно взаємопов'язані і спрямовані на досягнення відразу кількох цілей, унаслідок чого це питання залежно від мети дослідження можна розглядати з різних позицій. Утім, висвітлені вище погляди не містять принципових суперечностей.

Таблиця 3.1

Основні визначення управління активними і пасивними операціями банку

Автор	Визначення управління активами та пасивами
Сало І.В., Криклій О.А.	Це координоване управління всім балансом, а не окремими його частинами
Колодізєв О.М., Чмутова І.М., Губарева І.О.	Це формування структури банківського балансу. При чому при управлінні активами і пасивами вирішується питання управління ризиками, прибутковістю та ліквідністю
Зянько В.В, Ковал Н.О., Тепня О.В.	загальна концепція, яка полягає у скоординованому управлінні фінансовими потоками банку, у процесі якого шляхом узгодження управлінських рішень та забезпечення певних пропорцій між активними і пасивними операціями досягається декілька цілей, таких як: підвищення прибутку, зниження ризиків, аналіз та контроль за ліквідністю, управління спредом тощо
Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В.	З позиції стратегічного менеджменту - вид діяльності, що фактично являє собою формування заходів, які приводять структуру банківського балансу у відповідність із його стратегічними цілями і програмами

Однак хотілося б наголосити, що трактування управління активами і пасивами відносно індивідуальних клієнтів банку, виходячи з його методів і комбінацій прийомів, суттєво звужує сферу цього поняття. Тому управління активами і пасивами доцільно розглядати не як окрему концепцію чи один з видів діяльності банківського менеджменту, а як філософію управління всією банківською діяльністю, що дозволяє утримати не тільки конкурентну позицію на даний момент часу, а й забезпечити подальший розвиток банку.

Якщо банківські системи розвинутих країн поступово переходили від однієї стратегії до іншої під впливом економічних чинників, то на теренах України дані стратегії існують паралельно.

Погоня за клієнтом, намагання завоювати свою нішу на ще не сформованому ринку, не обґрунтованість прийняття рішень щодо розміщення коштів, недосконалість регуляторної функції національного банку тощо сприяли дотримання саме управління активами для більшості банків України. Невисокий рівень капіталізації українських банків сприяв збільшенню кількості невеликих гравців на фінансовому ринку, метою яких була нажива, через що управління ризиками було на низькому рівні при виборі найбільш високоприбуткових проектів. Все це нашло своє відображення в умовах фінансової кризи. Варто теж згадати й про обмеженість операцій на фінансовому ринку. Відсутність альтернатив вкладення коштів, диверсифікації своїх ризиків – це ще одні реалії української економіки.

Управління пасивами застосовує в своїй практиці значно менша кількість українських банків ніж попередню. Про це свідчить хоча б той факт, що в більшості вітчизняний банківський бізнес строго контролював ділянку роботи, пов'язану безпосередньо з кредитуванням або платіжними картками, однак не приділялася належна увага роботі з депозитними продуктами. У деяких фінансових установах депозити навіть не вважалися напрямом бізнесу: їх розглядали як щось подібне до статті витрат, тому вплив депозитів на загальну прибутковість банку в розрахунок не брався. Це пов'язується з обмеженістю українського фінансового ринку. Вітчизняні банки мають змогу залучати в основному ресурси за ціновими методами, що в свою чергу обмежується певним рівнем відсоткової ставки, вихід за які не приносить прибуток, а також неможливістю залучати значні грошові ресурси через низький рівень доходів громадян та їх заощаджень.

Серед причин повільного впровадження управління активами і пасивами в українських банках можна назвати наступні:

- відсутність цілісної концепції, методології, практичних рекомендацій та формалізованого аналітичного інструментарію, адаптованих до вітчизняних реалій;
- складність утілення на практиці окремих теоретичних положень;
- недостатній рівень спеціальної підготовки банківських фахівців тощо.

Варто наголосити, що особливості управління активами і пасивами пов'язуються з прогалинами в банківському законодавстві, нерозвиненістю фінансового ринку і регулюючої функції центрального банку тощо. Для української банківської системи характерний значний вплив політичного життя суспільства, в якому економіка виступає в ролі іграшки. Сьогоднішня фінансова криза покликана не тільки виявити основні недоліки в сучасному банківництві, але й прискорити перехід української банківської системи до більш сучасних систем і моделей управління як на рівні конкретного банку, так і банківської системи в цілому.

Процес управління активами і пасивами відносно фізичних осіб банку включає досягнення поставлених завдань через реалізацію різноманітних стратегій, методів, моделей та підходів, а також дотримання принципів управління.

В межах управління активами і пасивами виділяються наступні завдання для керівництва і менеджменту банку:

- необхідність максимально можливо контролювати об'єм, структуру, прибуток і витрати як активів, так і пасивів;
- управління активами і пасивами повинно характеризуватися внутрішньою єдністю;
- політика банку повинна розроблятися так, щоб максимізувати дохід і мінімізувати вартість банківських послуг як за активами, так і за пасивами [14, с.479].

Іншими словами основним завданням керівництва є контроль та дотримання зв'язку між активами і пасивами, завдяки чому дозволяється зменшити ризик.

В ході управління активами і пасивами стосовно індивідуальних клієнтів банку обирається одна з двох альтернативних стратегій:

1) дає змогу отримати максимальний прибуток, однак діяльність супроводжується підвищеним ризиком;

2) полягає в тому, щоб до мінімуму знизити ризики та стабілізувати прибутки.

У першій стратегії цільовою функцією є максимізація прибутку за умови обмеження ризику шляхом встановлення максимально допустимого його значення, у другій – мінімізація ризику за умови утримання показників прибутковості на певному рівні, не нижчому, ніж заданий [12, стор.41] Отже, в центрі цих двох стратегій лежить дилема «дохід – ризик».

У процесі реалізації будь-якої із стратегій управління активами і пасивами використовуються дві групи методів:

1) управління структурою балансу (метод структурного балансування, геп-менеджмент, аналіз дюрації, імунізація балансу, валютний метчинг, управління ліквідністю тощо);

2) управління пов'язане з проведенням позабалансових операцій (хеджування, страхування, спекулятивні операції з фінансовими деривативами, арбітраж з контрольованим ризиком тощо).

Методи управління структурою балансу досить громіздкі, важко реалізуються в практичній діяльності та потребують значного часу і витрат. На відміну від них, методи, що передбачають проведення позабалансових операцій з метою управління, характеризуються як зручні, гнучкі і мобільні, вони дають змогу швидко й раціонально реструктуризувати баланс відповідно до кон'юнктури ринку [3, стор.72]. Та варто згадати, що жодний з методів не дозволяє повністю передбачити ризики, які за останнє десятиліття не відзначаються тенденцією до зменшення. Тому для більш

повної характеристики поточної ситуації на фінансовому ринку доцільно використовувати комбінацію даних методів у практичній діяльності банківських установ.

Для ефективнішого результату в цій сфері менеджменту національний ринок повинен відповідати наступним критеріям: прозорість і доступність інформації, певний рівень розвитку банківської і пара банківської систем, наявність і дієздатність фондового, валютного ринків тощо.

Та незважаючи на вибір стратегії чи певного методу банк першопочатково повинен відповісти на такі питання: яким чином слід розподіляти нові кошти і чи повинна величина і структура джерел ресурсів впливати на розміщення коштів. Традиційними підходами до вирішення цих питань є моделі об'єднання та поділу джерел фінансування, а також модель збалансованого підходу до управління ресурсами. У рамках моделі об'єднання джерел фінансування не визначається, за рахунок яких ресурсних джерел формується кожний окремий вид активів банку, зневажається зв'язок між активами і пасивами. Модель поділу джерел фінансування визначає для кожного виду активу джерело залучення ресурсів з урахуванням економічної вигідності та потреб ліквідності. Збалансований підхід до управління ресурсами поєднує моделі об'єднання та поділу джерел фінансування для більшої гнучкості при управлінні активами і пасивами [14, стор.480-481].

На сьогоднішній день найбільш повно і розгорнуто досліджені моделі і методи управління активами і пасивами, що пов'язані з процентним ризиком. Це пов'язується з тим, що зміна відсоткових ставок призводить до ефектів, що в довгостроковій перспективі завжди можуть бути представлені як зміна власного капіталу банку, а у короткостроковій перспективі ці ефекти можуть бути виражені в різних формах, основними з яких є зміна прибутку та зміна економічної вартості банку (зміна курсової вартості акцій, зміна кредитного рейтингу і внаслідок цього зміна короткострокового прибутку) [15, стор.197].

При управлінні активами і пасивами можуть бути використані різноманітні підходи: бухгалтерський чи економічний. В основі розділення

цих підходів лежить фактор часу, тому бухгалтерський підхід розглядають як основу тактики банку і зосереджуються на оперативному управлінні активами і пасивами банку, а економічний як стратегія банку – на довгостроковий період [6, стор.203].

Головні змінні управління активами і пасивами змінюються в залежності від часового горизонту. В короткостроковій перспективі увага звертається на такі показники як: чиста процентна маржа, чистий процентний дохід чи дохід на акцію. В довгостроковій перспективі акцент переноситься на ринкову оцінку власного капіталу (включаючи оцінку результатів позабалансової діяльності). З точки зору стратегічного планування довгострокове управління активами і пасивами може бути відображено як підтримка конкурентоспроможного рівня прибутку за активами і прибутку за капіталом, або гарантування того, що банк має адекватний капітал, або і перше, і друге [16, стор.395].

Бухгалтерський підхід є орієнтований на чутливість оголошеного прибутку до несподіваних змін ставки відсотка, які викликають зміни чистого процентного доходу. Отже, метою управління активними і пасивними операціями є максимізувати чистий процентний дохід при заданому рівні ризику або мінімізувати ризик при заданому рівні чистого процентного доходу. Погане управління процентним ризиком може призводити до зменшення прибутків банку та проблем, пов'язаних з ліквідністю та платоспроможністю [6, стор.205].

Економічний підхід також детально розглядає чутливість активів банку до процентного ризику, але дещо в іншому розрізі. Предметом дослідження є фактична вартість активів, тобто їх ціна у тому разі, коли ці активи вдалося сек'юритизувати та продати на відкритому ринку. Цей аспект дуже важливий, адже визначення ринкової ціни активів банку дає можливість оцінити ризик поточної ставки відсотка і передбачити майбутні прибутки і збитки [8, стор.152]. Однак критерієм цінності за цього підходу є ринкова вартість власного капіталу. Метою управління активами і пасивами тут є

максимізація власного капіталу за даним рівнем відсоткового ризику або збереження ринкової вартості власного капіталу на певному рівні за мінімальним рівнем відсоткового ризику. У другому випадку економічна модель орієнтована на зниження чутливості власного капіталу до зміни відсоткових ставок [15, стор.191]. Оскільки кожний із підходів пов'язаний із важливою інформацією щодо стану банку, їх слід розглядати у взаємозв'язку.

В економічній літературі достатньо повно розкриті принципи управління активами і пасивами. До них, наприклад, відносяться наступні: державний підхід, науковий характер, комплексність, системність тощо. Прийнято вважати, базовими для проведення управління активами і пасивами є принципи диверсифікації, узгодженості та якості контролю. Диверсифікація активів і пасивів дозволяє банку бути представленим на різних ринках та надавати різноманітні продукти та послуги, мінімізуючи таким чином ризик. Принцип узгодженості представляє собою залежність між активами і пасивами як за строками, так за об'ємами тощо. Якість контролю не тільки відображає ефективність ведення банківського бізнесу, а й вміння вчасно виявляти і адекватно реагувати на різноманітні чинники, зменшуючи їх негативний вплив.

3.2. Основні методи управління депозитними операціями банку з фізичними особами

Залучені кошти є найбільшою частиною пасивів банку, яка в кілька раз перевищує його власні кошти. Фактично залучені кошти – це основне джерело формування ресурсів комерційного банку, які спрямовуються на проведення активних операцій.

До залучених коштів стосовно фізичних осіб АТ «Ощадбанку» належать залишки коштів на поточних, розрахункових рахунках фізичних осіб, ощадні й строкові вклади фізичних осіб, та депозити, що відкриваються

клієнтам в іноземній валюті. У банківській практиці всі рахунки клієнтів, відкриті в банку, у цілому називають депозитами, а залучені кошти – депозитними зобов'язаннями.

Метою банківського менеджменту в сфері управління депозитними коштами фізичних осіб АТ «Ощадбанку» є залучення достатнього обсягу коштів з найменшими витратами для фінансування активних операцій, які має намір здійснити банк. Отже, у процесі формування ресурсної бази менеджмент повинен урахувати два основні параметри управління – вартість залучених депозитних коштів фізичних осіб і їхній обсяг.

Для забезпечення бажаної структури, обсягів і рівня витрат за депозитними зобов'язаннях менеджмент використовує різні методи управління депозитними коштами: цінові та нецінові методи (рис. 3.2).

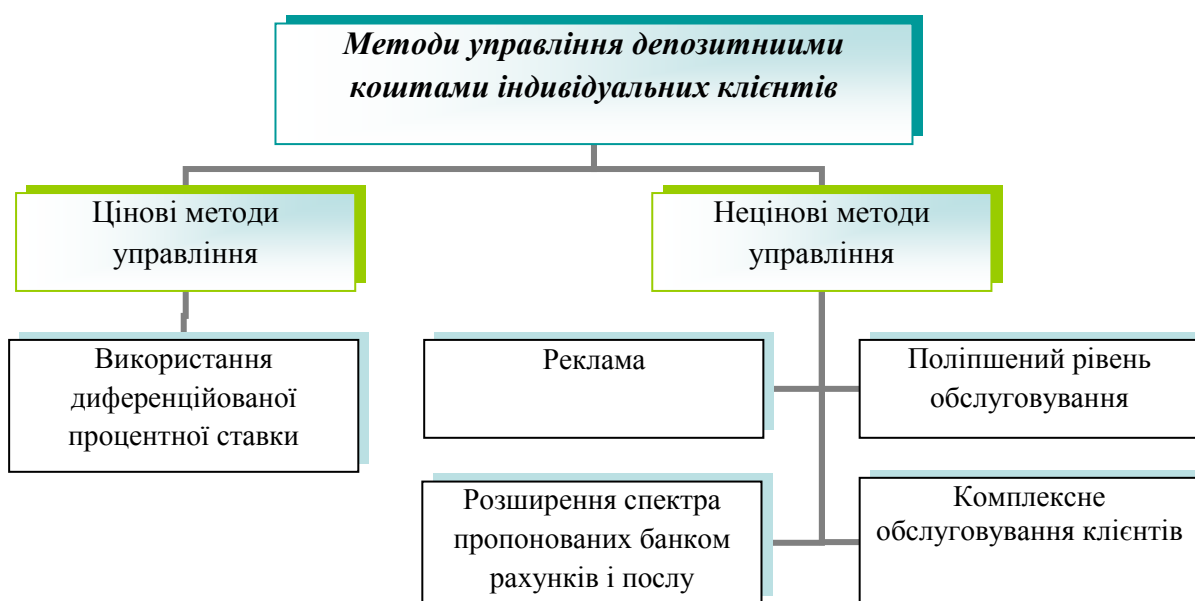

Рис. 3.2. Основні методи управління депозитними коштами індивідуальних клієнтів банку

Сутність використання цінових методів в АТ «Ощадбанку» полягає у використанні процентної ставки за депозитами фізичних осіб як головного важеля в конкурентній боротьбі за вільні кошти фізичних осіб. Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси. І, навпаки,

якщо банк, перенасичений ресурсами, але обмежений деякими прибутковими напрямками їх розміщення, він зберігає або знижує депозитні ставки.

Нецінові методи управління депозитними коштами в АТ «Ощадбанку» базуються на використанні різноманітних прийомів заохочення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня депозитних ставок.

До таких прийомів належать реклама; поліпшений рівень обслуговування; розширення спектра пропонованих банком рахунків і послуг, комплексне обслуговування; додаткові види безкоштовних послуг; розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнта; пристосування графіка роботи до потреб клієнтів. У боротьбі за клієнтів банки вдаються до таких прийомів, як проведення лотереї серед клієнтів, безкоштовне розсилання виписок з рахунків, відкриття депозитів немовлятам як подарунок від банку, обладнання безкоштовних автомобільних стоянок біля банку, установка банкоматів у громадських місцях, проведення безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карт, відправлення клієнтам поздоровлень і подарунків до свят від імені керівництва банку і т.д.

В умовах загострення конкурентної боротьби в банківській сфері менеджмент велику увагу приділяє саме неціновим методам управління, оскільки підвищення депозитних ставок має обмеження, і не завжди цей метод управління доцільно застосовувати.

Нецінові методи управління депозитними коштами фізичних осіб базуються на маркетингових дослідженнях того сектору ринку, що обслуговується банком, вивченні потреб клієнтури, розробці нових фінансових інструментів і операцій, пропонованих клієнтам. У цілому застосування нецінових методів вимагає деяких (іноді й значних) витрат. Тому, вибираючи метод управління залученими коштами, менеджмент банку повинен зрівняти витрати, пов'язані з підвищенням депозитної ставки, і витрати, які будуть супроводжувати впровадження нецінових прийомів. На практиці ці методи слід застосовуватися паралельно.

Нецінові методи управління розвилися в США після прийняття в 1933 році Закону Гласса-Стигалла, яким заборонялися виплати відсотків за чековими рахунками й централізовано встановлювалася верхня межа депозитних ставок. Метою таких обмежень був захист банків від надмірної конкуренції в сфері залучення коштів, яка нібито могла привести їх до банкрутства. Однак, як показала практика, таке регулювання не дало бажаних результатів і конкурентна боротьба велася коштами встановлення схованих ставок і пошуку нових методів залучення коштів, таких як випуск комерційних паперів. Лише 1980 Конгрес США прийняв Закон про регулювання депозитних установ, яким знімалися обмеження за рівнем виплат по депозитах. Отже, об'єктивна необхідність пошуку нових джерел і способів фінансування сприяла вдосконаленню нецінових методів управління залученими коштами.

У практиці роботи українських банків, у т.ч. в АТ «Ощадбанку» перевага віддається ціновим методам управління, оскільки депозитні ставки централізовано не регулюються й встановлюються менеджментом банку самостійно залежно від потреби в залучених коштах. Депозитні ставки за вкладками фізичних осіб значно відрізняються як у динаміці, так і від банку до банку.

Останнім часом у вітчизняній банківській практиці нецінові методи управління стають усе популярніше, адже загострення конкурентної боротьби й зниження загального рівня прибутковості спонукує банки до пошуків нових прийомів заохочення клієнтів.

Основним напрямком, в якому спеціалізується АТ «Ощадбанк» - це збереження і примноження грошей населення. Для цього у Ощадбанку є ряд депозитних і вкладних програм, які залучають величезні маси наших громадян. Також привабливість депозитів АТ «Ощадбанку» полягає в тому, що 100% депозитів населення гарантується державою, це є вагомою перевагою серед всіх українських банків, адже інші банки гарантують повернення лише депозитів до 200 000 гривень.

Розглянемо особливості визначення депозитної ставки за коштами фізичних осіб АТ «Ощадбанку». Обсяги залучення заощаджень у банківську систему суттєво залежать від цінової політики банку, основним інструментом якої є депозитна ставка. АТ «Ощадбанк» встановлює диференційовані ставки залежно від виду депозитного рахунку, строку розміщення коштів на депозиті й суми внеску (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Диференціація ставок за депозитами фізичних осіб в залежності від виду вкладу, строку та валюти в АТ «Ощадбанку»

Ставки за депозитом «Стандарт»				
Депозит	Строк, міс.	Вид валюти		
		гривні	долари США	євро
«Мій пенсійний депозит»	3 міс.	15%	3,5%	2%
	6 міс.	15,75%	4%	2,5%
	12 міс.	16%	4,5%	3%
	18міс.	16,25%	5%	3,5%
Депозит	Строк, міс.	Вид валюти		
		гривні	долари США	євро
«Мій депозит»	3 міс.	14,5%	3%	1,5%
	6 міс.	15,25%	3,5%	2%
	12 міс.	15,5%	4%	2,5%
	18міс.	15,75%	4,5%	3%
Депозит	Строк, міс.	Вид валюти		
		гривні	долари США	євро
«Мій прогресивний депозит»	1 міс.	11,5%	2,5%	1,5%

Депозитна програма «Мій пенсійний депозит». Дана депозитна програма від АТ «Ощадбанку» призначена лише для пенсіонерів, які обслуговуються або не обслуговується в «Ощадбанку». Для отримання дозволу на даний депозит в Ощадбанку необхідно надати пенсійне посвідчення. Даний тип депозитної програми передбачає можливість поповнення. Нарахування відсотків можливо в таких формах - щомісяця або капіталізація відсотків. Одним з мінусів, є відсутність можливості дострокового розірвання даного депозиту і автоматична пролонгація

депозиту, що в результаті вимагає від вкладника контролю термінів закінчення депозиту [18].

Наступна деозита програма - Мій депозит. Даний вид депозиту від «Ощадбанку» призначений для всіх діючих і нових клієнтів банку. Мінімальна сума відкриття депозиту - 200 гривень, 10 доларів або 10 євро, при цьому є можливість поповнення даного депозиту на будь-яку суму. Виплата відсотків здійснюється двома на вибір способами - щомісяця або капіталізація відсотків, що передбачає щомісячне додавання нарахованих відсотків до тіла депозиту. В даному типі депозитного продукту від Ощадбанку відсутня можливість дострокового розірвання і встановлена автопронгація, що не дуже зручно, так як клієнтові потрібно закривати депозит або переоформляти його день у день.

Також у даного виду депозиту «Ощадбанку» є градація за сумами, яка дає можливість збільшити відсоткову ставку на 0,25% або навіть на 0,5%. Якщо клієнт отримує зарплату в Ощадбанку, то він гарантовано отримує надбавку в сумі 0,5% до діючої ставки.

Третій вид програми для фізичних осіб - Мій прогресивний депозит.

Даний вид депозитного ряду «Ощадбанку» призначений для будь-якої категорії клієнтів Ощадбанку, навіть не будучи клієнтом Ощадбанку можна розмістити гроші на даний депозит. «Мій прогресивний депозит» можна відкрити в трьох валютах - гривня, долар США або Євро. Поповнення без обмежень, а виплата відсотків по даному виду депозиту Ощадбанку лише щомісячна. Даний депозит не можна достроково рассторгнуть і пролонгація депозиту здійснюється автоматично. Кожна пролонгація депозиту передбачає надбавку до діючої процентної ставки на 0,10% в гривнях і на 0,05% в валюті. Загальна кількість пролонгацій складається з 11 продовжень терміну депозиту, що в підсумку дорівнює 1 року. Ставки за усіма видами депозитних програм наведені у табл. 3.2.

Ціноутворення за депозитними коштами фізичних осіб АТ «Ощадбанку» базується на аналізі співвідношення між депозитною ставкою,

яка відображає ринкову вартість залучення коштів, і витратами банку по обслуговуванню депозитних рахунків фізичних осіб. Якщо операційні витрати банку за рахунком значні, наприклад, для розрахункових рахунків клієнтів, то ставка буде низкою або взагалі відсотки не будуть виплачуватися. Іноді банк покриття витрат по обслуговуванню депозиту переводить на клієнта, стягуючи фіксовану комісійну винагороду або встановлюючи вартість проведення кожної операції за рахунком, і одночасно виплачує відсотки за залишками коштів на клієнтському рахунку.

На рівень депозитної ставки за операціями з фізичними особами впливає багато факторів, і зокрема такі, як попит та пропозиція коштів на ринку, попит на кредити, норми обов'язкових резервів за зобов'язаннями банку, обов'язкові вимоги НБУ щодо співвідношення внесків фізичних осіб і регулятивного капіталу банку, структура й умови внеску, правила обліку й оподаткування доходів, завищений рівень процентних ставок інсайдерам банку, рівень конкуренції, демпінгова політика окремих банків, які тільки виходять на ринок і прагнуть будь-який ціною завоювати свою нішу, необґрунтовано підвищуючи депозитні ставки.

Визначаючи рівень депозитної ставки за операціями з фізичними особами менеджменту, АТ «Ощадбанку» слід пам'ятати, що ціна ресурсів трансформується в ціну кредиту, яка, у свою чергу, відображається в цінах на товари й послуги, кінцевим споживачем яких залишається населення. Тому необґрунтоване завищення депозитних ставок має негативні наслідки для всього суспільства. Використання наукових підходів до визначення базового рівня процентних ставок дозволяє комерційним банкам проводити зважену цінову політику в сфері залучення коштів.

В основу формування депозитних ставок покладене визначення базової ринкової ставки, яка показує той мінімальний рівень прибутковості, який задовольнить інвестора у випадку вкладення власних коштів у банк. Взаємозв'язок між номінальної й реальної процентними ставками й рівнем очікуваної інфляції вперше досліджував американський економіст І. Фішер у

книзі «Теорія відсотка» на початку ХХ в. Рівняння Фішера показує, що номінальна процентна ставка дорівнює реальній процентній ставці такого ж строку плюс очікувані зміни рівня цін за той же період (тобто очікуваний темп інфляції). Отже, на рівень базової депозитної ставки впливають такі основні фактори:

- реальні темпи економічного росту в країні;
- очікуваний рівень інфляції протягом періоду вкладення коштів;
- ризик неповернення коштів, пов'язаний з конкретною банківською установою.

За своїм економічним змістом процентна ставка – це ринкова ціна (вартість) грошей, яка відображає альтернативні варіанти їх розміщення й ризику. Депозитна ставка є платою власникові тимчасово вільних коштів за їхнє використання протягом певного періоду часу, і повинна компенсувати упущені можливості інших напрямків їх розміщення.

Визначаючи депозитну ставку, АТ «Ощадбанк» повинен урахувати те, що власник грошових заощаджень розглядає різні варіанти вкладення коштів: підприємницьку діяльність, покупку реальних активів (золото, будинки, автомобілі й т.п.), придбання цінних паперів, надання позик. При виборі одного з варіантів інвестор прагне компенсувати загублені можливості одержання доходу, які передбачалися в інших варіантах.

Щоб зацікавити вкладника в розміщенні грошей у АТ «Ощадбанку» у й змусити відмовитися від інших варіантів, банк повинен компенсувати йому середній рівень прибутковості в економіці країни. Уважається, що цей рівень майже дорівнює реальним темпам економічного росту за певний період часу, який відображає дійсне економічний ріст на протиположному до інфляційному росту цін на товари й послуги. У такий спосіб визначається початкова, або основна, вартість позикових коштів, відома як реальна процентна ставка. По підрахунках економістів, реальні темпи росту для стабільних економік перебувають у межах 2,5 - 4%. Більш високі темпи економічного росту

можуть бути досягнуті деякими економіками на певних етапах розвитку, але періоди такого інтенсивного підйому, як правило, нетривалі.

Реальна процентна ставка для депозитних вкладень фізичних осіб – це ставка на майбутній період, і в момент інвестування вона невідома. Отже, розрахунки процентних ставок за депозитом ґрунтуються на оцінці або прогнозі рівня реального економічного росту, який очікується в період вкладення коштів.

Наступна проблема, з якої зустрічається інвестор, - це втрата купівельної спроможності коштів протягом періоду вкладення внаслідок інфляційних процесів. Якщо гроші після повернення будуть частково знецінюватися, то інвестор з кожним новим вкладенням одержувати все меншу реальну суму коштів і в остаточному підсумку їх втратить. Тому в процесі визначення базової депозитної ставки необхідно враховувати також очікувані темпи інфляції. Втрата купівельної спроможності грошей стосується не тільки основної суми інвестицій, але й процентних виплат по реальній ставці. Тому на очікувані темпи інфляції необхідно скорегувати як основну суму, так і виплати по реальній ставці.

Рівень процентної ставки з урахуванням темпів економічного росту й інфляції називається номінальній без ризиковій ставці.

У практичній діяльності банки не завжди мають можливість скористатися розглянутим методом визначення депозитної ставки, оскільки для одержання достовірних результатів необхідна інформація про прогнозні значення темпів економічного росту й інфляції. На рівні окремого банку розрахунки цих макроекономічних показників ускладнюються.

В умовах нестабільного економічного розвитку передбачити рівень інфляції, визначити ризик банківської установи, а також прогнозувати темпи росту досить складно. Тому вітчизняні банки, у т.ч. АТ «Ощадбанк» установлюючи депозитну ставку, орієнтуються на рівень облікової ставки НБУ й пропонує клієнтам плаваючу ставку, яка переглядається у випадку зміни облікової ставки. Несприятливі економічні процеси змусили банки, у

т.ч. АТ «Ощадбанк» перейти до короткострокового залучення коштів, коли депозити ухвалюються на такий період часу, у рамках якого темпи інфляції більш-менш точно можуть бути виключені. Використання облікової ставки НБУ як орієнтира щодо пропозиції ставок за депозитними рахунками цілком обґрунтоване, оскільки в дисконтній ставці очікуваний рівень інфляції вже врахований, а в Україні саме інфляція є істотним чинником, що впливають на рівень банківських ставок.

Депозитна ставка АТ «Ощадбанку» в основному трохи нижче облікової, хоча іноді такі фактори, як попит та пропозиція коштів на ринку й конкурентні позиції банку приводять до істотних відхилень від цього правила. Банки, які не мають на ринку репутацію надійних і стабільних установ, змушені для залучення клієнтів пропонувати високі депозитні ставки. У такому випадку менеджмент банку повинен точно знати напрямку й обсяги можливого розміщення ресурсів і їх прибутковість. Значне підвищення депозитної ставки за відсутності високоприбуткових напрямків розміщення притягнутих ресурсів може привести до появи негативного спреду, а, отже, збиткової діяльності банку.

Одним з факторів стабілізації банківської діяльності є система страхування депозитів, існування якої на рівні держави дозволяє банкам знизити премію за ризик як однієї зі складових базової депозитної ставки. У багатьох розвинених країнах створена державна система страхування депозитів, яка передбачає компенсацію певної суми депозитного внеску власникові у випадку банкрутства банку. Так, у США вкладник має право на відшкодування фактичної суми депозиту на момент банкрутства банку в межах 100 тис. дол. Виплати здійснюються із загального фонду страхування депозитів, який формується з відрахувань кожного банку залежно від обсягів депозитної бази.

В Україні в 2001 р. створена система страхування депозитів фізичних осіб, призначену для компенсації населенню внесків у випадку банкрутства й ліквідації банку. Створення системи гарантування депозитів має на меті

підвищення рівня захищеності фізичних осіб у випадку виникнення ситуації неприступності внесків.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок: пошук оптимального рівня депозитної ставки за операціями з фізичними особами – складне завдання, яке повинна вирішувати менеджмент кожного банку самостійно залежно від ринкової ситуації, власних потреб і можливостей. Занадто низький рівень ставки приводить до відтоку депозитів з банку, зменшує обсяг кредитних ресурсів, а отже, звужує можливості проведення активних операцій і одержання доходів. Завищення депозитної ставки спричиняє ріст процентних виплат за рахунками клієнтів і за браком високоефективних напрямків розміщення ресурсів призводить до зменшення маржі банку або навіть приносить збитки [38].

3.3. Моніторинг кредитного ризику щодо споживчих кредитів в АТ «Ощадбанку»

Для оцінки та моніторингу кредитного ризику на рівні кредитного портфеля споживчих кредитів, що надаються фізичним особам можна використовувати метод коефіцієнтів, перелік яких достатньо широкий. Доцільність застосування методу коефіцієнтів у процесі аналізу кредитної діяльності банку є безсумнівною, але для поліпшення результативності аналізу варто більше уваги приділяти дослідженню економічної сутності пропонованих показників [7, стор. 163].

Процедура проведення моніторингу показників кредитного ризику базується на виділенні етапів його проведення.

В роботі [13] запропоновано процес визначення кредитного ризику банку здійснювати в три етапи (рис. 3.3).

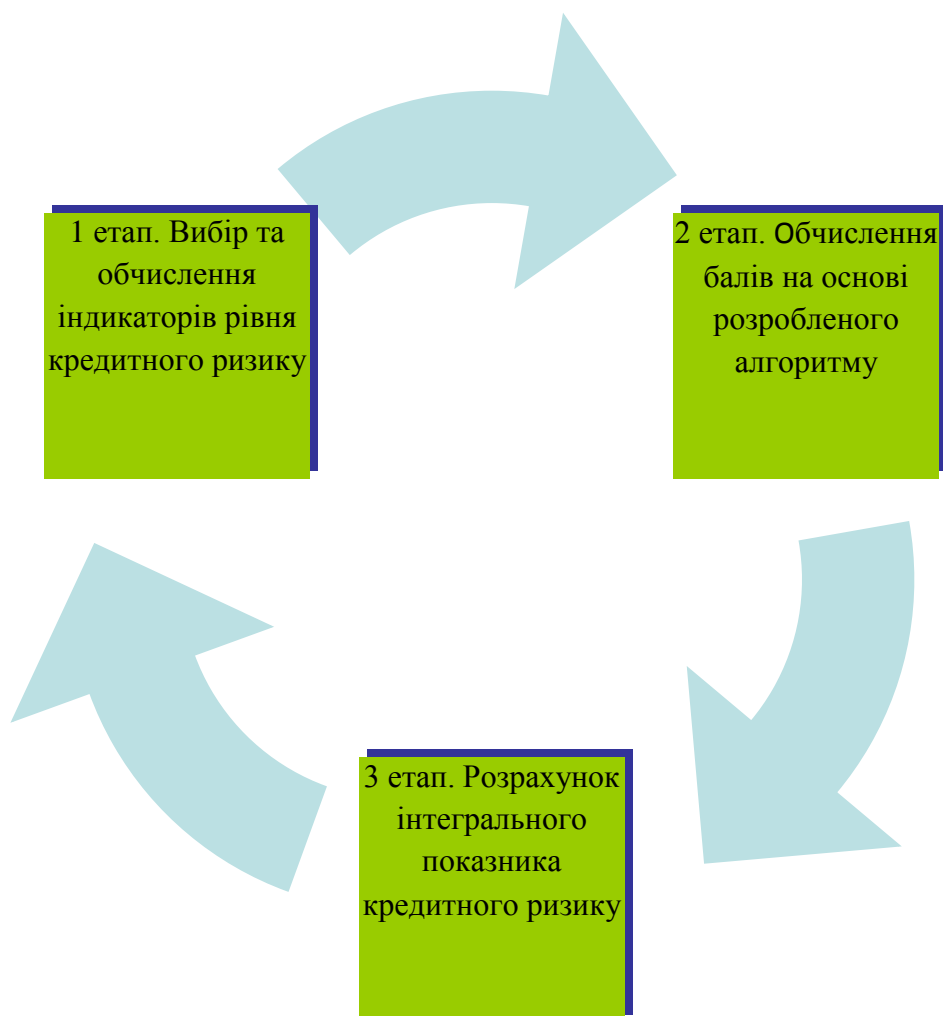

Рис. 3.3. Процес визначення кредитного ризику

Перший етап базується на виборі індикаторів рівня кредитного ризику, їх розрахунку та співставленні з граничними значеннями.

Другий етап передбачає обчислення балів на основі розробленого алгоритму розрахунку балів на базі індикаторів рівня кредитного ризику.

Третій етап включає розрахунок інтегрального показника кредитного ризику та виявлення динаміки кредитного ризику.

З метою моніторингу кредитного ризику по кредитному портфелю споживчих кредитів та подальшого формування Звіту по моніторингу банку пропонується використовувати певні індикатори рівня кредитного ризику – показники, котрі теоретично або емпірично пов'язані з виникненням кредитного ризику.

Як індикатори рівня кредитного ризику по кредитному портфелю в процесі моніторингу кредитного ризику щодо індивідуальних клієнтів пропонується використовувати наступні показники:

1. $K1$ – частка кредитного портфеля в активах, що є питомою вагою кредитного портфеля банку в загальних активах і розраховується за формулою:

$$K1 = (KP / A) 100\% \quad (3.1)$$

де KP – кредитний портфель банку;

A – загальні активи банку.

АТ «Ощадбанк» самостійно може встановлювати межі даного показника. Проте вважається, якщо кредитування займає менше 65 %, то кредитна політика банку є пасивною, якщо ж частка перевищує 75 % – агресивною [4, с. 152].

2. $K2$ – якість кредитів, що є питомою вагою безнадійних кредитів у загальному обсязі кредитів і розраховується за формулою:

$$K2 = (BK / KP) 100\% \quad (3.2)$$

де KP – кредитний портфель банку;

BK – безнадійні кредити у кредитному портфелі банку.

Чим нижче значення цього показника, тим якіснішим вважається кредитний портфель. Значення коефіцієнта не повинно перевищувати 5 % [4, с. 161].

3. $K3$ – частка прострочених кредитів у кредитному портфелі – питома вага прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів, розраховується за такою формулою:

$$K3 = (PK / KP) 100\% \quad (3.3)$$

де PK – прострочені понад 30 календарних днів кредити відповідно до Положення НБУ [6]. Питома вага прострочених кредитів у загальній сумі кредитного портфеля не повинна перевищувати 10 % [5].

4. $K4$ – процентна маржа банку – дає можливість оцінити прибутковість кредитного портфеля, розраховується за формулою:

$$K4 = (ПД-ПВ / КП) 100\% \quad (3.4)$$

де *ПД* – процентні доходи банку;

ПВ – процентні витрати банку.

Оптимальне значення даного показника 0,6-1,4 % [2, с. 186].

5. *K5* – процентна дохідність капіталу банку – відображає питому вагу процентної маржі банку в його капіталі, розраховується за даною формулою:

$$K5 = (ПД-ПВ / К) 100\% \quad (3.5)$$

де *К* – капітал банку.

Оптимальне значення даного показника – 10-20 % [2, с. 186].

6. *K6* – достатність резервів – свідчить про ступінь достатності резервів банку у разі непогашення кредитів, розраховується за такою формулою:

$$K6 = (P / КП) 100\% \quad (3.6)$$

де *P* – резерв, створений на відшкодування збитків за кредитними операціями [6]. Оптимальне значення даного показника – 0,9-5 % [2, с. 189].

7. *K7* – частка списань із резерву у кредитному портфелі – показує питому вагу кредитів, фактично втрачених для банку, тобто безнадійних до погашення, розраховується за даною формулою:

$$K7 = (CP / КП) 100\% \quad (3.7)$$

де *CP* – списання із резерву, створеного для відшкодування збитків за кредитними операціями.

Оптимальне значення даного показника – 0,25-1,5 % [2, с. 190].

8. *K8* – максимальний розмір ризику на одного позичальника (або групу пов'язаних позичальників). Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н7 “Максимальний розмір ризику на одного (контрагента) позичальника”.

9. *K9* – рівень концентрації великих кредитних ризиків, визначається в порядку, встановленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н8 “Максимальний розмір великих кредитних ризиків”.

10. K_{10} – рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдера, визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу H_9 .

Індикатори K_8 , K_9 , K_{10} , розраховуються за Інструкцією НБУ від 28.08.2001 № 368 “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” як нормативи H_7 – H_9 [1].

12. K_{12} – якість активів, що визначається як процентне відношення непокритих резервами активів, резерви під які становлять не менше 20 %, до власних коштів (капіталу) і розраховується за такою формулою:

$$K_{12} = (A - P / K) 100\% \quad (3.8)$$

де A – активи (включаючи позитивні різниці між номінальною вартістю термінових угод (операцій) на купівлю і їх ринковою вартістю й (або) між вартістю термінових угод на продаж і їх номінальною вартістю), за якими, відповідно до Положення НБУ, банки зобов'язані формувати резерви в розмірі не менш 20 % [6];

P – резерви, фактично сформовані під A (активи), відповідно до Положення НБУ;

K – власні кошти (капіталу) банку.

Для кожного індикатора встановлюються ліміти (граничні значення), що дозволить забезпечити виявлення значущих для банку кредитних ризиків і своєчасний адекватний вплив на них. Отже, оскільки кожен з показників K_i ($i = 1 \dots 12$) має верхнє та нижнє граничні значення, то позначимо нижнє значення показника K_i як LB_i , а верхнє значення як UB_i .

Моніторинг кредитного ризику здійснюється на систематичній основі шляхом вивчення системи індикаторів кредитного ризику. Керівник відділу моніторингу кредитного ризику при виявленні негативних змін індикаторів кредитного ризику негайно інформує підрозділ ризик-менеджменту банку.

На підставі відомостей, отриманих від структурних підрозділів банку, щомісяця доцільно формувати звіт про моніторинг кредитного ризику (табл. 3.3).

Таким чином, запропоновано виділили 12 індикаторів, на підставі яких доцільно проводити перший етап моніторингу показників кредитного ризику [13].

На цьому етапі здійснюємо розрахунок значень основних (об’єктивних) показників, які характеризують кредитний ризик. Чим вище значення коефіцієнтів K_1 , K_2 , K_3 , K_8 , K_9 , K_{10} , K_{12} , тим більш високим рівнем ризику відрізняється кредитний портфель банку щодо однорідних споживчих кредитів. Показники K_4 – K_7 мають певне оптимальне значення, яке вказане у відповідних наукових працях.

Таблиця 3.3

Звіт про моніторинг кредитного ризику щодо портфеля однорідних споживчих кредитів (проект) [13]

Проект звіту про моніторинг кредитного ризику

Найменування показника	Значення, %	Вага	Граничні значення показника, %		Кількість балів	
			LB	UB	Розрахунок	З урахуванням ваги
Частка кредитного портфеля в активах			65	75		
Якість кредитів			0	5		
Частка прострочених кредитів			0	10		
Процентна маржа банку			0,6	1,4		
Процентна дохідність капіталу банку			10	20		
Достатність резервів			0,9	5		
Частка списань із резерву у кредитному портфелі			0,25	1,5		
Максимальний розмір ризику на одного позичальника			0	25		
Рівень концентрації великих кредитних ризиків			0	800		
Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера			0	5		
Рівень концентрації кредитних ризиків на інсайдерів			0	30		
Якість активів			0	30		
РАЗОМ	x	x	x	x		

За процедурою, що пропонується, для коефіцієнтів K_1 – K_3 , K_8 – K_{12} нижня межа (LB) дорівнює 0, верхня (UB) – максимально допустимому значенню, а для коефіцієнтів K_4 – K_7 оптимальне значення знаходиться в межах від $LB > 0$ до UB . Передбачається, що для спрощення розрахунків АТ «Ощадбанку» значення показників LB і UB обираються з відповідної бази

даних. Крім того, це дасть можливість змінювати набір показників і додавати інші, якщо економічна, політична чи правова ситуація вимагатиме цих змін. Показники K_i будуть вибиратися з відповідної бази даних АТ «Ощадбанку» або документів (у тому числі електронного сайту банку). Останнє може бути використане АТ «Ощадбанком» для перевірки кредитного ризику інших банків за потреби.

Другий етап моніторингу показників кредитного ризику – це бальна оцінка ризику, що необхідна для визначення в подальшому інтегрального показника кредитного ризику. Максимальна кількість балів (100), присвоюється критичному значенню показника, а у випадку проміжку критичних значень – крайнім значенням проміжку. Розрахунок балів за фактичним значенням показника запропоновано проводити на підставі відсоткового співвідношення в бік зменшення (збільшення) балів, тобто, якщо коефіцієнт нижче (вище) критичного значення, то додаються (віднімаються) бали. Якщо виникає випадок, коли критичне значення знаходиться на проміжку значень, до нього додається частка (у відсотках), яку відсікає розраховане значення від проміжку, і віднімається – у випадку попадання за межі проміжку.

На рис. 3.4 подана блок-схема для розрахунку балів за вищевказаним алгоритмом.

Наприклад, для $K_1 = 67,52 \%$, який попадає у проміжок допустимих значень, розраховуємо бали за формулою (4.9):

$$\begin{aligned} R &= 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|2 \cdot 67,52 - (65 + 75)|}{75 - 65} \right) = \\ &= 100 + 100 \cdot \left(1 - \frac{|-4,95|}{10} \right) = 150 \text{ балів} \end{aligned} \quad (3.9)$$

На третьому етапі визначається інтегральний показник кредитного ризику та ступінь кредитного ризику.

Інтегральний показник кредитного ризику ($I_{кр}$) визначається як сума балів, зважених на вагові коефіцієнти:

$$I(\kappa p) = \sum_{i=1}^n R_i \cdot l_i, \quad (3.10)$$

де R_1, R_2, \dots, R_n – показники розрахованої кількості балів;

l_1, l_2, \dots, l_n – вага показників;

n – кількість показників.

Вага показників встановлювалась експертним методом [3].

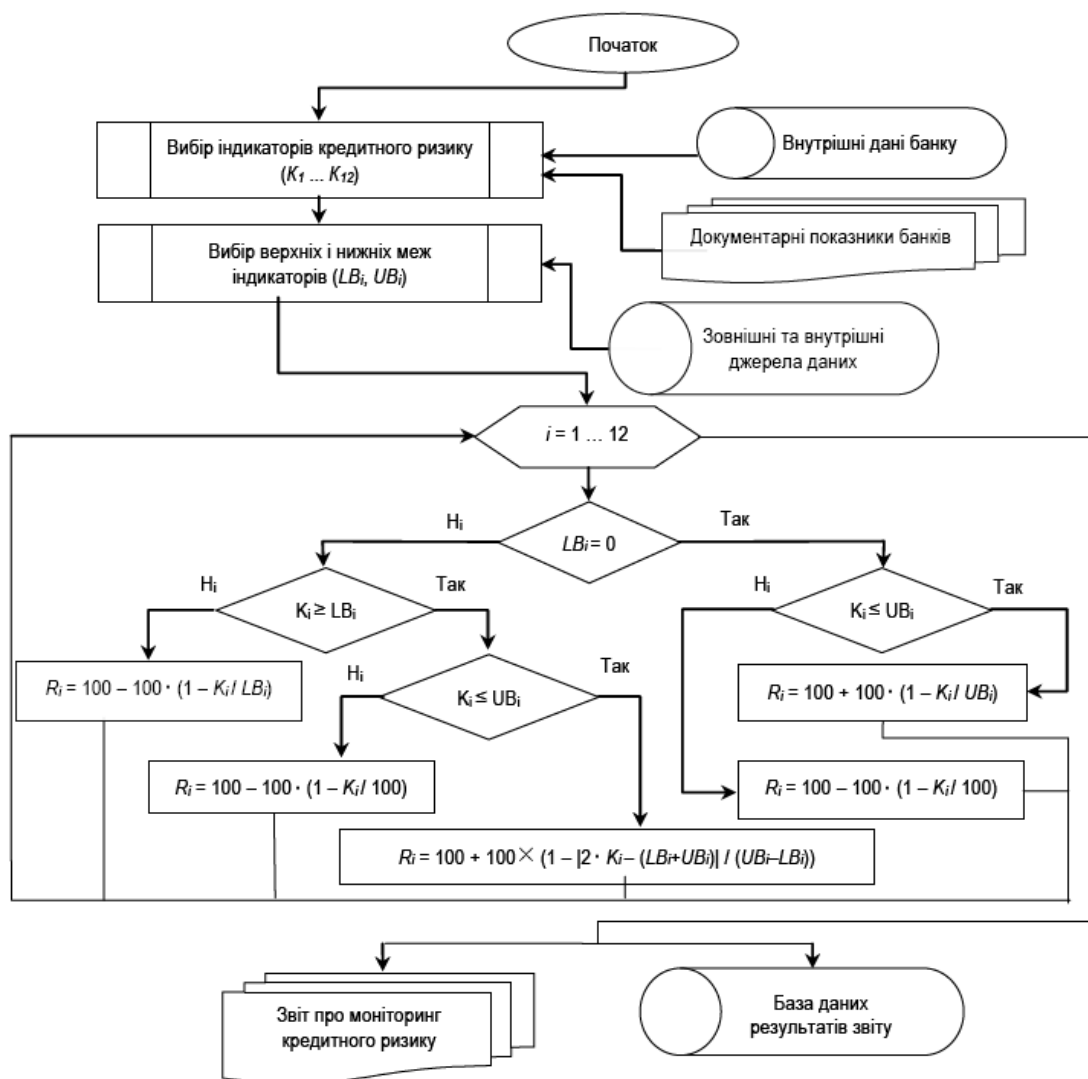

Рис. 3.4. Блок-схема алгоритму бальної оцінки кредитного ризику щодо портфеля споживчих кредитів [13]

П'ятнадцять експертів ранжували 12 факторів, що визначають вагу індикаторів, за принципом: найсприятливіший фактор дорівнює 1, ранги не повторюються. За нульову гіпотезу приймається: H_0 = “думки експертів

погоджені”, як альтернативна: $\text{Н}1 = \text{“думки експертів суттєво різняться”}$ (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Оцінка експертів для визначення ваги коефіцієнтів для моніторингу кредитного ризику [13]

Експерт	Оцінка експертів, d_{ij}												Сума
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	
1	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
2	6	3	1	7	8	2	9	12	5	4	10	11	78
3	7	2	1	6	3	9	8	12	4	11	5	10	78
4	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
5	10	2	1	7	3	8	9	12	6	4	5	11	78
6	6	1	2	7	8	9	3	12	4	5	11	10	78
7	6	2	1	8	5	9	3	12	7	4	10	11	78
8	8	1	2	7	6	9	3	11	5	4	10	12	78
9	5	1	2	7	8	9	3	12	6	4	10	11	78
10	7	2	1	6	3	9	8	12	5	4	10	11	78
11	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
12	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
13	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
14	6	1	2	7	8	9	3	12	5	4	10	11	78
15	7	1	2	6	9	8	3	12	5	4	10	11	78
Сума рангів, $S_j^{(R)} = \sum_{i=1}^{15} d_{ij}$	98	21	25	103	101	126	67	179	77	68	141	164	1 170
Сумарний ранг	6	1	2	8	7	9	3	12	5	4	10	11	–
Відхилення суми рангів від Δ , $S_j^{(R)} - \Delta$	0,5	-76,5	-72,5	5,5	3,5	28,5	-30,5	81,5	-20,5	-29,5	43,5	66,5	–
Квадрати відхилень $(S_j^{(R)} - \Delta)^2$	0,25	5 852	5 256	30,3	12,3	812	930	6 642	420	870	1 892	4 422	27 141

За даними табл. 3.4 повна сума рангів становить:

$$S^{ПОВН} = \sum_{j=1}^{12} \sum_{i=1}^{15} d_{ij} = 1\,170,$$

що дає $\Delta = S^{ПОВН} / n = 1\,170 / 12 = 97,5$ на фактор, де d_{ij} – оцінка, надана i -м експертом j -му показнику ($i = 1, 15, j = 1, 12$). Для кожного з факторів

спостерігається відхилення суми рангів, зазначених експертами, від середнього значення.

Оскільки сума цих відхилень завжди дорівнює нулю, для їхнього усереднення використовують квадрати їх значень.

$$S = \sum_{j=1}^{12} (S_j^{(R)} - \Delta)^2 = 27\,141,$$

$$S_{max} = m^2 \cdot (n^3 - n) / 12 = 152 \cdot (123 - 12) / 12 = 32\,175.$$

Коефіцієнт конкордації становить:

$$W = S / S_{max} = 27\,141 / 32\,175 \approx 0,84.$$

Значення коефіцієнта конкордації для даного прикладу становить близько 0,84, а цього більш ніж достатньо для прийняття H_0 гіпотези про погодженість думок експертів.

Вагові коефіцієнти обчислюються за формулою:

$$l_j = \frac{S_j^{(R)}}{S_{ПОВН}} = \frac{\sum_{i=1}^{15} d_{ij}}{\sum_{j=1}^{12} \sum_{i=1}^{15} d_{ij}}. \quad (3.11)$$

Отже, вагові коефіцієнти мають такі значення (табл. 3.5):

Таблиця 3.5

Вагові значення коефіцієнтів для моніторингу кредитного ризику

Експерти	Коефіцієнти												Сума
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	
Вагові коефіцієнти, l_j	0,077	0,013	0,026	0,103	0,09	0,115	0,038	0,154	0,064	0,051	0,128	0,141	1

Інтегральний показник кредитного ризику $I_{кр} = 100$ відповідає показникам діяльності банку, які дорівнюють установленим критичним межах граничних значень.

Таким чином можна зазначити наступне: чим вище значення інтегрального показника кредитного ризику, тим менший ступінь ризику. Проте дана методика має недолік, що полягає у неоднозначності оцінюваних

характеристик кожного банку. Розроблена процедура є універсальною, дозволяє виявити кредитні ризики за багатьма параметрами, узагальнити їх і вивести інтегральний показник. Цим вона відрізняється від інших процедур, які враховують лише окремі прояви виникнення кредитного ризику та потребують подальшої обробки. Перевагою даної розробки є відносна простота розрахунків і можливість використання достовірних вхідних даних.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження щодо здійснення операцій в АТ «Ощадбанку» з фізичними особами можна зробити наступні висновки:

У банківській сфері сьогодні управління активними та пасивними операціями банку з фізичними особами є одним із фундаментальних понять банківського менеджменту і становить складну та багатопланову, до кінця ще не досліджену проблему. Основну увагу в структурі активів та пасивів банку щодо фізичних осіб займають депозитні та кредитні операції. Управління цими операціями дає змогу оцінити, який дохід банк має отримати від активних та пасивних операцій, враховуючи існуючі процентні ставки за залученими коштами. Тому управління активними та пасивними операціями банку з фізичними особами можна розглядати як складову стратегію банку, спрямовану на довгострокові цілі, але достатньо гнучку аби пристосуватися до щоденних змін.

За умов ринкової економіки усі фінансові операції банків, у т.ч. у АТ «Ощадбанку» можна умовно розділити на три основні групи: 1) пасивні операції (залучення коштів); 2) активні операції (розміщення коштів); 3) активно-пасивні (посередницькі, трастові тощо) операції.

Пасивні операції – це операції, з допомогою яких банк формують свої фінансові ресурси щодо кредитних та інших активних операцій. До пасивним операціям банку відносять: залучення коштів у розрахункові і поточні рахунки юридичних і фізичних осіб; відкриття строкових рахунків фізичним особам, підприємствам; випуск цінних паперів; позики, одержані від інших банків, тощо.

Операції з формування залучених ресурсів називають пасивними депозитними операціями. Вони відображають процес залучення й обігу в банківському балансі тимчасово вільних коштів юридичних, фізичних осіб, банків, які зберігаються на різноманітних рахунках (строкових і до запитання).

Активні операції – операції, щодо розміщення ресурсів, які є у їхньому розпорядженні з метою одержання прибутків і підтримки ліквідності.

Банки в процесі формування ресурсної бази та її розміщення співпрацюють з різними типами клієнтів: банками, у т.ч. НБУ, юридичними та фізичними особами. Проте, більшість банків в Україні в своїй діяльності робить акцент на роботу саме з фізичними особами.

До операцій, що здійснюють банки з індивідуальними клієнтами відносять 1) кредитування, яке здійснюється в партнерстві з провідними вітчизняними і закордонними компаніями; 2) ведення поточних рахунків, операції з депозитами; 3) карткові продукти, додаткові гроші; 4) термінові грошові перекази; 5) операції з іноземною валютою; 6) платежі населення; 7) послуги Internet-banking; 8) пенсійні, соціальні програми та інші.

Найбільш розповсюдженими операціями, що здійснюють банки з фізичними особами є кредитні та депозитні операції. Саме вони займають згідно даним НБУ найбільшу питому вагу в структурі активів і пасивів банку відповідно. Тому, подальшому розгляду підлягатимуть саме кредитні та депозитні операції банків з фізичними особами.

Об'єктами депозитних операцій з фізичними особами є кошти, що передані банку на умовах, визначених двохсторонньою угодою. Об'єкти депозитних операцій — це депозити, тобто суми грошових коштів, які суб'єкти депозитних операцій – фізичні особи – вносять на визначений час та які залишаються на рахунках у банках.

Особлива важливість залучення банками коштів фізичних осіб на депозитні рахунки пояснюється певними причинами. Водночас депозитні операції, що здійснюються з фізичними особами мають певні вади.

Серед активних операцій банку з індивідуальними клієнтами найбільше розповсюдження отримали кредитні операції щодо надання споживчих та іпотечних кредитів.

Споживчий кредит — це кредит, який надається як у національній, так і в іноземній валютах фізичним особам — резидентам України на придбання

споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору.

Іпотечний кредит — це особлива форма кредиту, пов'язана з наданням позик під заставу нерухомого майна — землі, виробничих або житлових будівель тощо. Іпотечні позики надаються на довгостроковій основі. Іпотечний кредит стає можливим лише за умови приватної власності на землю і нерухомість.

Щодо тенденцій на ринку кредитів та депозитів по банківській системі можна зазначити наступне. Банківська система України у 2016 році характеризувалась невисокою активністю кредитних установ. Серед основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників. Скорочення загального обсягу кредитного портфелю відбувалося внаслідок зменшення протягом року суми кредитів, наданих фізичним особам. За підсумком 2016 року їх обсяг знизився на 10,43% до 847,09 млрд. грн.

Протягом 2016 року по банківській системі України спостерігалась тенденція до зростання портфелю вкладів фізичних осіб з 97 млрд. грн. до 118 млрд. грн., тобто на 21,65%.

Відповідно до «Огляду банківського сектора» Національного банку України Ощадбанк упевнено зберігає лідерство на ринку депозитів фізичних осіб. В огляді Нацбанк уточнює, що частка держбанків у депозитах фізичних осіб у третьому кварталі 2017 року зросла на 0,4 п.п. При цьому приріст таких вкладів у третьому кварталі забезпечив саме Ощадбанк, тоді як інші держбанки скоротили частку по депозитах.

Результати аналізу операцій АТ «Ощадбанку» за 2015-2016 роки дозволили визначити наступне. Обсяг кредитних операцій АТ «Ощадбанку» у 2016 році зріс. Зважаючи на те, кредитні операції є найбільш дохідними операціями, то збільшення їх об'єму (на 484395 тис. грн.) є позитивним моментом.

При цьому обсяги кредитних операцій з фізичними особами та їхня частка в кредитному портфелі банку збільшилася з 9,11% до 9,23%, що є свідченням того, що банк розширює обсяги кредитних операцій з фізичними особами.

Згідно проведеному аналізу динаміки та масштабів діяльності банку АТ «Ощадбанку» щодо залучення ресурсів від фізичних осіб за 2015-2016 роки можна зазначити наступне. У 2016 році кошти фізичних осіб збільшилися на 15288644 тис. грн. або 28,37%. Таке збільшення можна охарактеризувати як позитивне явище, оскільки є свідченням збільшення обсягу залучення коштів від фізичних осіб і відповідно і ресурсної бази в цілому.

Розрізняють три основні підходи до управління операціями банку з індивідуальними клієнтами: 1) управління активами; 2) управління пасивами; 3) управління активами і пасивами банку.

В ході управління активами і пасивами стосовно індивідуальних клієнтів банку обирається одна з двох альтернативних стратегій: перша дає змогу отримати максимальний прибуток, однак діяльність супроводжується підвищеним ризиком; друга полягає в тому, щоб до мінімуму знизити ризики та стабілізувати прибутки.

У процесі реалізації стратегій управління активами і пасивами використовуються дві групи методів: 1) управління структурою балансу; 2) управління пов'язане з проведенням позабалансових операцій.

Серед методів управління депозитними коштами фізичних осіб виділяють цінові та нецінові методи. В умовах загострення конкурентної боротьби в банківській сфері менеджмент велику увагу приділяє саме неціновим методам управління.

За результатами дослідження було запропоновано процес визначення кредитного ризику банку здійснювати в три етапи. Перший етап базується на виборі індикаторів рівня кредитного ризику, їх розрахунку та співставленні з граничними значеннями. Другий етап передбачає обчислення балів на основі розробленого алгоритму розрахунку балів на базі індикаторів рівня

кредитного ризику. Третій етап включає розрахунок інтегрального показника кредитного ризику та виявлення динаміки кредитного ризику.

Процедура оцінки кредитного ризику базується на використанні інтегрального показника, який дозволяє виявити кредитні ризики за багатьма параметрами, узагальнити за допомогою інтегрального показника. Чим він більше, тим менше є ступінь кредитного ризику банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альгин А. П. Грани экономического риска [Текст] : монография / А. П. Альгин. – М. : Знание, 1991. – 64 с.
2. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред.. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003.- 599с.
3. Аналітичний огляд банківської системи України за перше півріччя 2016 року [Електроний ресурс]: Режим доступу: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>
4. Банки починають кредитувати бізнес та прискорюють кредитування населення - звіт НБУ [Електроний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58539309&cat_id=55838
5. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка [Текст] : учеб. для студентов экон. вузов по спец. “Финансы и кредит” и “Бух. учет и аудит” / Л. Г. Батракова. – М. : Логос, 1998.
6. Бухвалов А.В. Современные трактовки стратегий диверсификации // Российский журнал менеджмента. –2008. – № 1. – С. 57–64.
7. Бушуєва І. Алгоритм диверсифікації кредитів комерційного банку // Банківська справа. – 2000. – № 6. –С. 20–22.
8. Бэр Х.П. Секьюритизация активов: секьюритизация финансовых активов – инновационная техника финан сирования банков [пер. с нем.Ю.М.Алексеев, О.М.Иванов]. – М.:Волтерс Клувер, 2006. – 624 с.
9. Васильченко З., Васильченко І. Управління портфелем банківських активів // Банківська справа. – 2007. - №6. – С.3–7.
10. Васюренко О.В., Зянько В.В., Коваль Н.О., Тепня О.В. Банківський менеджмент. Навчальний посібник / Вінниця: ВНТУ, - 2007 – 148с.

11. Вехруша Н.П. Сутність кредитного ризику банку та його фактори // Вісник ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України».. –2011. – № 3. – С. 99–105.
12. Галіцин В.К. Система управління кредитними ризиками комерційного банку. – К.: Наук. світ, 2000. – 146 с.
13. Гаряга Л.О. Моніторинг кредитного ризику банку з використанням інтегрального показника / Л.О. Гаряга., О.С. Білашенко // Вісник ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – 2010. – № 3. – С. 99–105.
14. Григорьева С.А. Финансовые исследования стратегий диверсификации на развитых и растущих рынках капитала // Корпоративные финансы. – 2007. – № 1. – С. 111–144.
15. Гринько О.Л. Теоретичні аспекти сутності та визначення диверсифікації кредитного портфеля банку // Вісник НБУ. –2011. – № 4. – С. 38-45.
16. Гринько О.Л. Управління кредитним ризиком банку на основі методу диверсифікації // Світ фінансів. –2008. – № 3. – С. 99–105.
17. Грушко В. І. Фінансові ризики [Текст] : навч. пос. / В. І. Грушко, О. І. Пилипченко. – Житомир : ЖІТІ, 1998. –188 с.
18. Депозиты Ощадбанка: условия, проценты и тарифы [Электронный ресурс]: Режим доступа: <https://personalbanker.com.ua/vygodnye-vklady/1418-depozity-oshchadbanka-usloviya-protenty-i-tarify>
19. Джулай І. А. Щодо оцінки ризиків і механізмів їх зниження в комерційних банках [Електронний ресурс]: наук. праці Кіровоградського національного технічного університету : економічні науки, вип. 12. Ч. 1. – Кіровоград : КНТУ, 2007. – 370 с. – Режим доступу : http://www.kntu.kr.ua/doc/zbir_12.pdf#page=224. –Заголовок з екрану.
20. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль : навч.-метод. посіб. (у схемах і коментарях) [Текст] /

21. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2007. – 523 с.
22. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: за станом на 07.12.2000 № 2121-III / Верховна Рада України. Офіц. вид.- К.: Парлам. вид-во.
23. Ибатуллова Ю.Т. Стратегии диверсификации деятельности хозяйствующих субъектов: вопросы теории и практики // Вестник ТИСБИ. – 2008. – № 4. – С. 25–30.
24. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
25. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском [Текст] : учеб. пособие / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое знание, 2004. – 336 с.
26. Казиев В. М. Введение в системный анализ, синтез и моделирование [Текст] : учебное пособие / В. М. Казиев. – М. : ИУИТ, 2006. – 244 с.
27. Кириченко О.А. Банківський менеджмент / Київ: “Знання-прес”. – 2002.
28. Ковалев А.П. Кредитный риск-менеджмент. Монография. – К.: Сузір’я, 2007. – 406 с.
29. Ковалев П. П. Методы повышения кредитной безопасности [Текст] / П. П. Ковалев // Банковская практика за рубежом. – 2005. – № 6. – С. 36–41.
30. Коваленко В. В. Обґрунтування підходів і показників оцінки кредитного ризику [Текст] / В. В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : Мрія–1 ЛТД; УАБС, 2000. – С. 65–72.
31. Ковальов О.П. Стратегічне управління кредитними ризиками // Актуальні проблеми економіки. – 2006.– № 5. – С. 21–30.

32. Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. Стратегічний менеджмент банку: навчальний посібник / Суми: ВТД «Універсальна книга», 2003. - 734с.

33. Колодізев О.М., Чмутова І.М., Губарева І.О. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері: навчальний посібник / Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 408с.

34. Конспект лекцій «Аналіз банківської діяльності (2002)» Методи та прийоми аналізу банківської діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/1/4.html>

35. Кох Р. Менеджмент и финансы от А до Я \ СПб: «Питер», 1999. – 496с.

36. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : навч. посіб. / [В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко] ; За ред. В. В. Вітлінського. – К. : Знання, КОО, 2000. – 251 с.

37. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / [В.В.Вітлінський, О.В.Пернарівський, Я.С.Наконечний, Г.І.Великоіваненко]; за ред. В.В.Вітлінського. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 251 с.

38. Кузьмін В.В. Банківський менеджмент. Навчальний посібник / Херсон: ПП. Вишемирський В.С., 2006 – 300с.

39. Кулакова А.Е. Управление активами и пассивами банка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lawbooks.net.ua

40. Лепешкина М. Н. Методологические аспекты оценки рисков [Текст] / М. Н. Лепешкина // Менеджмент в России и зарубежом. – 2001. – № 6. – С. 23–26.

41. Любунь О. С. Система банківського менеджменту [Текст] : навч. посіб. / О. С. Любунь. – К. : Кондор. –2007. – 356 с.

42. Маршалл Джон Ф., Бансал Випул К. Финансовая инженерия: полное руководство по финансовым нововведениям: пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 784с.

43. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків” [Електронний ресурс] : вказівки, затверджені Правлінням НБУ від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0104500-04>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

44. Мильнер Б.З. Теория организации: учебник. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 480 с.

45. Минимальная ставка по кредитам наличными на год составляет 5,55% годовых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredity/stati/minimalnaya_stavka_po_kreditam_nalichnymi_na_god_sostavlyayet_5_55_godovyh

46. Міщенко В. І. Банківські операції [Текст] : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав’янська [та ін.] ; за ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав’янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

47. Немченко Г. Диверсификация производства: цели и направления деятельности // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 1. – С. 107–113.

48. Огляд банківського сектору (листопад 2017 року) [Електронний ресурс]:
Режим доступу:
<https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=58539308>

49. Омелянович Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: навчальний посібник. – Донецьк: Дон ДУЕТ, 2006. – 209с.

50. Оранский И.Е., Цафиз П.Г. Биоритмология и хроноterapia. – М., 1989.

51. Основы банковского менеджмента [Текст] : учеб. пособие для банков. шк. и колледжей, ведущих подготовку специалистов по спец. “Банковское дело” / О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова, Н. И. Валенцева и др. ; под ред. О. И. Лаврушина. – М. : “ИНФРА-М”, 1995. – 140 с.

52. Офіційний сайт АТ «Ощадбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/>

53. Ощадбанк – лідер за приростом депозитів [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.ua/ua/oshchadbank-lider-za-prirostrom.html>
54. Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка [Текст] : монографія / Г. С. Панова. – М. : ИКЦ “ДИС”, 1997. – 464 с.
55. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності [Текст] : навч.-метод. посібник для самоствивч. дисц. / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
56. Петрук О. М. Банківська справа [Текст] : навч. посіб. / О. М. Петрук; за ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
57. Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит» / Подчесова Валерія Юріївна. – Суми, 2009. – 19 с.
58. Постанова НБУ № 368 Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні.- Офіц. вид. – К.: Постанова Правління НБУ, 28 серпня 2001 р. - (Нормативний документ Національного банку України. Інструкція).
59. Постанова НБУ № 174 Про затвердження Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні. - Офіц. вид. – К.: Постанова Правління НБУ, 29 березня 2013 р. - (Нормативний документ Національного банку України. Інструкція).
60. Постанова НБУ № 637 Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. - Офіц. вид. – К.: Постанова Правління НБУ, 21 березня 2011 р. - (Нормативний документ Національного банку України. Інструкція).
61. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі [Текст] : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.
62. Примостка Л.О. Управління активами і пасивами комерційного банку // Вісник НБУ. – 2001. - №2. – С.39 – 43.

63. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підруч. – [2-ге вид., допов. і переробл.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 467 с.
64. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. Пер. с англ. Со 2-го изд / М.: «Дело Лтд», 1995. - 768с.
65. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку [Текст] : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І. В. Сало, О. А. Криклій.– Суми : Унів. кн., 2007. – 313 с.
66. Севрук В. Т. Банковские риски [Текст] : монографія / В. Т. Севрук. – М. : ДЕЛО Лтд, 1994. – 70 с.
67. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. Пер. с англ. 4-го переработанного изд. / под ред. Р.Я. Левиты, Б.С. Пинскера / М: Catallaху, 1994. – 820с.
68. Слобода Л. Я. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ [Текст] / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – №2. – С. 185–193.
69. Смирнов Э.А. Основы теории организации: Учеб. пособие для вузов. –М.: Аудит, Юнити, 1998. – 375 с.
70. Станиславчик Е. Н. Риск-менеджмент на предприятии. Теория и практика. [Текст] / Е. Н. Станиславчик. – М. :Ось-89, 2002. – 80 с.
71. Сутність і класифікація банківських операцій [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bukvar.su/bankovskoe-delo/2697-Sushnost-i-klassifikaciya-bankovskih-operaciiy.html>
72. Тиркало Р. І. Банківська справа [Текст] : навч. посіб. / Р. І. Тиркало ; за ред. проф. Тиркало Р. І. – Тернопіль :Карт бланш, 2001. – 314 с. – (Серія “Банки і біржі”).
73. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент) / Под ред. д-ра экон. наук, проф. О.И.Лаврушина. – М.: Юристъ, 2003. – 688 с.
74. Шевченко Р. І. Кредитування і контроль [Текст] : навч.-метод. посіб. / Р. І. Шевченко. – К : КНЕУ, 2002. – 183 с.

75. Широкова Г.В. Особенности формирования жизненных циклов российских компаний (эмпирический анализ) // Российский журнал менеджмента. – 2006. – № 3. – С. 3–26.

76. Шкиль И. Значение психофизиологического отбора // Охрана труда – 2006 - №11

77. Щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : методичні рекомендації, схвалені Постановою Правління НБУ від 02 серпня 2004 № 361. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.5945.1&nobreak=1>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

78. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А.А.Лобанова и А.В.Чугунова. – [3-е изд.].– М: Аль-пина Бизнес Букс, 2007. – 878 с.

ДОДАТКИ

**ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»**

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2016 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
АКТИВИ:			
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	13, 30	10 438 941	5 632 365
Кошти в банках	14, 30	31 150 549	17 775 189
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	15, 30	17 148 763	10 095 933
Кредити, надані клієнтам	16, 30	65 946 584	65 462 189
Інвестиції, наявні для продажу	17, 30	65 009 361	47 441 862
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	18, 30	12 640 713	7 195 975
Інвестиції в дочірні компанії	19, 30	24 800	24 800
Основні засоби та нематеріальні активи	20	6 535 809	3 945 327
Передплата з податку на прибуток	11	271 521	299 817
Відстрочені активи з податку на прибуток	11	-	80 672
Інші активи	21	1 440 173	1 178 882
ВСЬОГО АКТИВІВ		210 607 214	159 133 011
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:			
Кошти банків	22, 30	4 639 317	16 557 088
Рахунки клієнтів	23, 30	145 586 238	94 269 726
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	24, 30	33 418 838	29 498 132
Інші запозичені кошти	25, 30	7 039 869	7 200 519
Інші зобов'язання	26, 30	1 001 614	1 731 009
Субординований борг	27, 30	2 807 088	2 536 133
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	11	374 063	-
Всього зобов'язань		194 867 027	151 792 607
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
Акціонерний капітал	28	35 108 980	30 153 460
Резерв переоцінки будівель		1 820 998	1 193 252
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу		576 751	(800 037)
Непокритий збиток		(21 766 542)	(23 206 271)
Всього власного капіталу		15 740 187	7 340 404
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		210 607 214	159 133 011

Від імені Правління:

А. Г. Пишний
Голова Правління

25 квітня 2017 року

Виконавці: Рибалка О.В., 279-71-16, Заднепровський К.Г., 278-60-22

Примітки на сторінках 7-92 є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Г. С. Костенко
Головний бухгалтер

25 квітня 2017 року

16. КРЕДИТИ, НАДАНІ КЛІЄНТАМ

Кредити, надані клієнтам, представлені таким чином:

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Кредити, надані юридичним особам	110 456 105	103 249 789
Кредити, надані фізичним особам	6 084 338	5 961 570
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	<u>(50 593 859)</u>	<u>(43 749 170)</u>
Всього кредитів, наданих клієнтам	<u>65 946 584</u>	<u>65 462 189</u>

Інформація про рух резерву на покриття збитків від знецінення за роки, що закінчилися 31 грудня 2016 та 2015 років, розкривається у Примітці 6.

Наведена нижче таблиця містить суму кредитів, забезпечених відповідною заставою, а не справедливую вартість самої застави. Загальна сума заборгованості за кредитом розподіляється за видами забезпечення у пропорції, яка дорівнює відношенню вартості окремих видів застави до вартості всієї застави за цим кредитом:

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Незабезпечені кредити	49 789 508	34 391 276
Кредити, забезпечені обладнанням та іншим рухомим майном та майновими правами на нього	34 821 790	37 377 769
Кредити, забезпечені нерухомим майном та майновими правами на нього	28 548 997	33 341 613
Кредити, забезпечені державними борговими цінними паперами та гарантіями державних органів	3 070 514	3 915 705
Кредити, забезпечені грошовими коштами	<u>309 634</u>	<u>184 996</u>
	116 540 443	109 211 359
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	<u>(50 593 859)</u>	<u>(43 749 170)</u>
Всього кредитів, наданих клієнтам	<u>65 946 584</u>	<u>65 462 189</u>

Станом на 31 грудня 2016 та 2015 років до складу незабезпечених кредитів входили наступні види кредитів:

- кредити забезпечені порукою у сумі 22 805 226 тисяч гривень (31 грудня 2015 року: 5 374 914 тисяч гривень);
- кредити з використанням платіжних карток у сумі 1 660 847 тисяч гривень (31 грудня 2015 року: 1 242 128 тисяч гривень), сплата за якими здійснюється за рахунок надходжень по заробітній платі на ці карткові рахунки;
- знецінені кредити, забезпечення за якими знаходиться на території Автономної республіки Крим та території Донецької та Луганської областей, що не контролюється українською владою у сумі 19 742 458 тисяч гривень (31 грудня 2015 року: 17 733 474 тисячі гривень).

Додаток В

23. РАХУНКИ КЛІЄНТІВ

Рахунки клієнтів включають:

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Рахунки до запитання	77 862 043	44 822 598
Строкові депозити	<u>67 724 195</u>	<u>49 447 128</u>
Всього рахунків клієнтів	<u>145 586 238</u>	<u>94 269 726</u>

Станом на 31 грудня 2016 та 2015 років загальний залишок по рахунках десяти найбільших клієнтів складав 45 842 406 тисяч гривень та 12 776 440 тисяч гривень, що становить 32% та 14%, відповідно.

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Аналіз за секторами економіки:		
Фізичні особи	69 163 026	53 874 382
Інвестиційна діяльність	30 381 483	10 476 862
Нафтогазова та хімічна промисловість	11 835 072	5 422 781
Транспорт	8 368 909	6 798 958
Енергетика	4 869 498	2 606 703
Сільське господарство	3 933 243	2 288 679
Фінансові послуги	3 328 306	3 306 892
Торгівля	3 051 422	2 266 785
Медіа та зв'язок	2 210 201	748 105
Послуги	2 077 285	1 503 302
Будівництво та нерухомість	1 298 778	683 110
Гірничодобувна та металургійна промисловість	764 263	1 107 084
Виробництво промислових та товарів народного споживання	594 366	373 631
Машинобудування	568 616	585 612
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	507 146	355 160
Органи місцевого самоврядування	317 846	191 588
Видавнича діяльність	220 170	111 435
Інші	<u>2 096 608</u>	<u>1 568 657</u>
Всього рахунків клієнтів	<u>145 586 238</u>	<u>94 269 726</u>